

Церква і Нарід

ДВОТИЖНЕВИК, ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І ЦЕРКОВНО-ГРОМАДСЬКИМ СПРАВАМ.

Рік III.

Кремянець, 15 березня 1937 р.

Ч. 6.

Перед сповіддю.

I.

З обов'язку пастирського хочу сказати вам, браття, про те, що вимагається від кожного, хто приступає до сповіді, щоб та сповідь його була правдивою, Богові вгодною і спасенною.

Може бути, що ви не бачите своїх гріхів. Моліться Богові, щоб Він дав вам бачити їх. Аджеж не даремне ви так часто повторювали за священником в церкві: „Господи! даруй мені бачити мої прегрішення”. Постараємося ж хоч тепер, спільними зусиллями, зобачити свої гріхи, щоб опісля на сповіді зі скрухою сердечною признатися в них. Хіба ж ми нечулі такі? Хіба нема про що тужити нам на сповіді? Або мало в нас гріхів? Коли б ми і впродовж цілого життя свого стали плакати зза гріхів своїх, то не зробили б нічого зайвого, а тільки потрібне.

І ось перший великий гріх наш, що ми, будучи тяжкими грішниками, не почувемо, що заслужили кари Божої, а не милосердя. Не будемо ж надужувати милосердя Божого, щоб не викликати на себе гніву Божого. Найперше осудимо себе в своїй нечулості і скажімо Господеві від душі: ось я, Господи і Владико життя мого, грішник застарілий, дуже великий я грішник, а гріхів своїх не відчуваю. Каюсь перед Тобою від серця в моїй нечулості і молюся тобі: Сам даруй мені відчути усім серцем, оскільки я прогнівив Тебе!

А ось далі, коли ми люде маловіруючі, на землі живемо не для неба, не для спасіння душі своєї, а для землі і всього приємного на ній, живемо тільки для тіла, для його насолоди, а не для безсмертної душі і будучого життя, — то хіба це не тяжкий гріх? І скільки ж гріха буває від того, що ми хочемо жити щасливо тільки на землі, а не віримо всім серцем в будуче щасливе життя. Скільки буває від того злоби, ненависти, грошолюбства, заздрости, скупости, облуди! Звідсіля усі пороки: усі тілесні похоті, всі пристрасті душі. Отже і в цьому покаймося: мала в нас віра, мало в серцях наших надії на будуче життя.

Ще слабуємо ми на великі гріхи—невдячності до Бога, нелюбви до Нього, коли Він без числа й невимовно обдарував нас. Усі ми обдаровані розумом від Бога Творця, свободою духа, а чим були ми ще так недавно? Нічим. Господь бо від небуття привів нас до буття та дав нам тоді усе: дарував нам душу зі

всіма її здібностями, тіло з його мудрим та гарним устроєм, дає нам завше їжу для тіла, убрання для нього, дав нам куток на землі Своїй і дах для мешкання, береже наше життя, як мати дитину: дарує нам царство Своє після смерти нашої,—усього неможливо й перелічити. Але що ж? Чим ми відповідаємо на любов Його до нас? Тільки беззаконням, злосливостю, невдячністю. Покаймося слізю у своїй невдячності до Бога, у своїй нелюбові до Нього і слізю просімо у Нього дару любови. „Благослови, душе моя, Господа і не забувай усіх воздаянь Його“ (Пс. СII, 2).

Хто кається, мусить далі поправити життя своє, і на це зверніть увагу. Ідучи до сповіди, кажіть собі: після сповіди буду всіма силами прагнути, щоб позбавитися тих гріхів, в яких тепер каюсь. Не буду більш обманювати себе, не буду обманювати Бога, не буду ображати святої тайни каяття.

Хто кається, врешті,— від того вимагається віра в Христа та надія на Його милосердя. Усякий, хто йде до сповіди, повинен вірувати, що в час тайни сам Христос невидимо стоїть і приймає його покуту, що тільки Христос може відпускати гріхи, бо Він стражданням, чесною кров'ю і смертю Своєю одержав від Отця Небесного право прощати усі наші беззаконня, не ображаючи Божеського правосуддя. Христос же, по Свому милосердю, завше готовий відпустити нам усякі гріхи, аби тільки ми в сердечній скруді признались до них, аби тільки повстав у нас намір далі провадити краще життя, аби тільки була в нашій серці віра в Христа. „Віра твоя спасла тебе; іди в спокої“ (Мрк. V, 34)). Так каже Він всякому, хто кається як треба, в розрешенні священника.

Покутуймо ж усі з чистим серцем, подбаймо про поправу життя, принесімо Богові овод достойний покаяння!

(Із проповідей прот. Іоана Сергієва).

II.

У сьогоднішній день—сповідь. Коли підете на сповідь до вашого духовника, майте рішучий і твердий намір оповісти йому все, що знаєте за собою негарного, оповісти у чистому серці без жадного виправдання. Ви хочете, щоб духовник від лиця Божого відпустив вам гріхи, але як же він відпустить вам їх, коли ви не всі їх відкриєте? Ви хочете вилікуватись від гріховної недуги, але як же духовний лікар вилікує вас, коли ви ясно і просто не скажете йому, на що ви хворі? Соромно буває якось відкрити все духовникові? Соромтесь грішити, а признається до гріха — нема вже чого соромитися. Тяжко це для вас? — що робити! Гріх тільки тоді й прощається, коли грішник відчує і, так би мовити, пізнає увесь тягар гріха. Чим важче і соромніше було тобі на сповіді, тим легше буде після сповіди. Краще який час помучитись, аніж мучитись усе життя, а може й цілу вічність. Гріх, як та гадюка, не перстане сичати та жалити тебе, доки не викинеш його геть з душі, себ-то не посповідаєшся в ньому. „Як я мовчав,—каже пророк Давид,—ниділи сустази мої

від мого зітхання цілий день... Я виявив гріх мій перед Тобою і провини моєї не утаїв. Я сказав: признаюсь перед Господом в переступствах моїх, і Ти простив мені провини гріха мого" (Псал. XXXI, 3, 5).

Може боїшся, щоб духовник не змінив про тебе доброї думки, щоб не почав думати про тебе не добре, як що признаєшся у всіх своїх хобах і пороках? Не бійся, цього ніколи не буде; духовник сам людина, грішніша може за тебе; він по собі знає, до чого здатні люди. Чим більш відкриєш йому гріхів, тим усердніша буде молитва його за тебе перед Богом; по ширості признаєшся в гріхах своїх, краща буде думка про тебе за твоє признання і ширість.

Припустимо одначе, що від духовника втаїш ти гріх, але ж від Бога не утаїшся. Бог давно відає всі гріхи твої, знає найтаємніші твої грішні заміри. Що ж? перед духовником ти покажешся чистим і правим, а перед Богом будеш мерзеним, засудженим, подвійно засудженим; засудять тебе і відцураються Бог і святі його ангели за те, що посоромився однієї людини, свого духовника. Тяжко дійсно грішити той, хто на сповіді утаїть гріхи. Він обманює духовника, і звичайній людині грішно казати неправду, але ж він обманює Бога... Свої гріхи він покриває новим гріхом, бо чому ж не все відкриваєш духовникові? Із гордощів. Тільки гордощі кажуть тобі не признаватися, що ти обтяжений гидкими, важкими, низькими пороками. Тобі не хочеться, тобі соромно по ширості відкрити все, признайся перед духовником! А що ж, як гріхи твої відкриються, обявляться на страшному суді перед мільйонами людей і ангелів?... От тоді вже на правду буде ганебно, буде соромно так, що станеш просити гори і холми, щоб вони сховали тебе від сорому за утаєні гріхи твої.

Ось так, сповідники, сповідайтесь зі ширістю, відкривайте все, що знаєте за собою негарного; показуйте себе такими, які ви всамділі; нічого самі собі не даруйте і нічим себе не виправдуйте. На сповіді тим краще буде, чим більш признання і ширости. Амінь.

(Із проповідей прот. Родіона Путятини).

III.

Бувають хворі, що не чують в собі недуги; небезпека для них вже велика, а вони не дбають про своє здоровля. Щоб змусити їх вживати ліків, треба показати початок хвороби, змалювати її розвиток і вмовити, як небезпечні її випадки, хоч наразі вони їй не так сильно дають себе відчувати.

Точнісенько в таких положенні бувають хворі гріхом. Самонадія і недбалість досягають часто високої міри. Багатьох, як що не ображаються на перестороги подумати про спасіння своєї душі, то сміються з того, або проповідникові покаювання готові сказати, як колись ігемон Феликс апостолу Павлу: „Тепер годі, іди; а коли матиму час, покличу тебе“ (Діян. XXIV, 25). Треба оком серцезнавця пронизати душу недбалу, щоб відкрити там зародки гріха, перші його рухи та показати всю силу його і страшні на-

слідки. Тоді може грішник зрозуміє своє положення та запопадливо буде шукати лікування душевного. Нехай кожен прослідкує сумну історію власного падіння та збочення з шляху добра, а ми краще зостановимось на тій історії грішника, яку оповів нам в притчі Серцезнавець і єдиний Лікар душ наших Господь Христос.

У одного батька було два сини. Старший завше слухав батьківської науки, наслідував приклади, що бачив їх в домі, та виконував, що наказував батько. Молодшому не подобались порядки в батьківському домі. Передання предків, прикльди старших не по душі були йому. Свідомий свого розуму і власної волі, він рішив, що знайде для себе привілля тільки поза батьківським домом. Приходить він до батька і просить: „Віддай мені частину майна, що призначив на мою долю“. Син був вже дорослий, взяти його волі не хотілося, а майно й придбано було власне для дітей. Батько виділив молодшого сина. Недорго після цього боролись в ньому любов до батька, привички до рідної хати з бажанням пожити по всій своїй волі. Зібрав він дане йому багатство та й пішов в далеку країну, куди не досягав би зір батька та звідкіля нікому було занести вістку про нього до рідного дому. Почав жити. Віра батька стала тепер зайвим тягарем; перестороги його не більш як болісні ніби припадки полохливої та недовірливої старости. І ось, чого б не забажали очі його, ні в чому собі на стороні син не відомвляв, шукав усякої насолоди. Але очі людські, як сказав Соломон, ненаситні, мов пекло (Притч. XXVII, 20). Маєтку не надовго старчило. Усе прожив серед переступних роскошів. Стався на той час в тій країні великий голод. Нещасний почав бідувати. І мабуть біда була тяжка, що аж пішов у наймити до одного з мешканців тої країни. Цей не знайшов у нього яких-будь здібностей, він міг доручити йому тільки пасти свині. І ось, син шляхетного батька, багатий наслідник, якого колись оточали друзі, облесники, всепокірніші слуги, тепер сам посеред гурту свиней. Але ж ні, він не сам! Він привів зі собою огидну подругу, яка заволоділа всією його істотою, це—жадоба. Йому мало було того хліба, що давав пастухові власник стада: він бажав ще „наситити утробу свою ріжками, що їли свині“. Чи можна власти глибше?

Де ти тепер, бідолашний хлопче, що колись подавав такі прекрасні надії? Куди занесла тебе твоя воля, що не любила годитися з правилами мудрого досвіду? Куди заніс тебе розум твій, що шукав якогось марева правди, поза вірою, Богом даною? Памятаєш, тобі так легко здавалось прокласти нову путь до свободи і щастя! Де ти тепер? І сам він запитує себе: „Де я?“ Врешті отямився, бачить своє жахливе становище; думкою переноситься до давніх часів спокійного дитинства, серцем хоче спочити на тім, звідкіля повіває любовію. Він каже: „Скільки наймитів у батька мого вволю мають хліба, а я гину з голоду“. Але ж однієї думки про це мало. Потрібна надія, що можливий вихід із тяжкого становища, потрібна віра, що в серці батька залишилось ще місце для пропащего сина, і потрібна відвага, щоб, забувши своє самолюбство, перенести сором самообвинувачування та при

слугах, знайомих, братах кинутися у ноги батькові і признатися, що свавільні мрії не здійснились, що нема спокою для серця й сумління поза батьківським домом. І ось він каже сам собі: „Встану, піду до батька мого і скажу йому: тату! согршив я проти неба і перед тобою, і вже не достоен зватися твоїм сином; прийми мене як одного з наймитів твоїх. Не стану я чекати від тебе ні радощів, ні ласки, ні привітання, а буду працювати в поті чола, буду переносити усі невігоди прийнятого без потреби слуги та тішитися тільки тим, що я дома, що я їм твій хліб. Мій солодкий хліб зрадив мене, а чужий був гіркий”. І він встав і пішов до свого батька.

Браття! ходімо й ми по цьому шляхові скрухи і покори сердечної. Пригадавши собі діла злі, жахаймося тої глибини безодні, в яку кидає нас гріх. Згадаймо ясний ранок життя, коли в серці було тепло від віри в Бога, коли тишилось воно всім, що зустрічало в домі Отця Небесного. Думкою пройдемо, як від того ясного ранку віддалили нас на страшну далечинь наша сваволя, втрата страху Божого, — де ми тепер? Встаньмо ж і підемо до Отця Небесного, нехай кожний з глибини серця в покуті піднесе до Нього голос благальний: „Тату! Согрив я проти неба і перед Тобою, і вже не достоен зватися Твоїм сином; прийми мене як одного з наймитів Твоїх, — прояви до мене хоч стільки ласки, скільки проявляєш її до тварин нерозумних“. З покаанням надія не посоромить, з благанням віра — спасе. Амінь.

(Із проповідей прот. Михайла Богословського).

МИХАЙЛО КОБРИН.

Про Святе Письмо, або Біблію.

(Закінчення).

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ТА ПРОТЕСТАНТСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ В НАУЦІ ПРО СВЯТЕ ПИСЬМО.

І. В науці про Св. Письмо *римо-католики* мають свої особливості, які полягають в тому, що *римо-католики*: 1) на Тридентському соборі в XVI ст. признали неканоничні книги Старого Заповіту каноничними, 2) признали тодіж латинський переклад Св. Письма, зроблений блаж. Єронимом в IV стол., названий „Вульгата“, автентичним, себто таким, що вірно передає думки єврейського та грецького первотвору Св. Письма, і тому може замінити цей первотвір, 3) обмежили мирян в праві читання Св. Письма, так що в католицтві світські люди майже не читають його.

Признання старозаповітних неканоничних книг каноничними католицькі богослови спирають на тому, що в так званому олександрійському кодексі, яким користалися олександрійські євреї за часів Ісуса Христа, старозаповітні неканоничні книги були уміщені разом з каноничними, і що християнські письменники стародавнього часу, цитуючи вирази з неканоничних книг, заува-

жали: „Говорить писання.“ Але такі розумовання не можна признати правильними. Як відносно каноничности новозаповітних книг рішає жива традиція християнської Церкви, так і відносно і каноничности старозаповітних книг повинна рішати традиція єврейської церкви, бо цій церкві були „повірені слова Божі“ (Рим. III, 2). Тому не олександрійський кодекс, себто не практика єврейських переселенців в Олександрії, а традиція єрусалимської церкви має тут рішаюче значіння. А в єрусалимській церкві був, як відомо, так званий палестинський кодекс книг Св. Письма, який був уложений Ездрую після полону вавилонського і у всій Палестині уважався за правдивий. В цьому кодексі було тільки 22 священні книги; книг неканоничних в ньому не було. Причина не-включення неканоничних книг в канон, як свідчить Йосиф Флавій¹⁾, полягала в тому, що ці книги появилися після закінчення старозаповітного обявлення й були написані в мові грецькій. Не можна також признати правильним і покликання католиків на завжди християнських письменників: „Говорить писання“. Тут треба взяти під увагу, що далеко не всі християнські письменники знали єврейську мову. Більшість з них користалася старозаповітними книгами в перекладах. А через те, що всі давні переклади, як грецький 70 толковників, латинський Itala, коптський, ефіопський, сирійський „Пешито“ та ін. містять в собі й книги неканоничні, то багато християнських письменників цитують у своїх творах і каноничні й неканоничні книги. Одначе більшість знаменитіших письменників християнських, як Ориген, Афанасій Великий, Григорій Богослов, Кирил Єрусалимський, блаж. Єроним, Епифаній, блаж. Августин і багато інших розрізняють книги каноничні від неканоничних, „невписаних в канон“, і уважають ці останні користними для вступаючих до Церкви. Та й самі католики до певної міри розрізняють ті й другі книги, коли книги неканоничні називають „второканоничними“, з приводу того, що відносно їх каноничности був деякий сумнів.

Признання Вульгати автентичною, себто признання, що „текст Вульгати вірно передає зміст всього Св. Письма“, також не можна уважати за правильне. Вульгатою називається латинський переклад Св. Письма, зроблений блаж. Єронимом в IV стол. Цей переклад замінив собою старий латинський переклад, що називався „Itala“ й уживався при богослуженні на заході. Хоча переклад Вульгати ліпший, ніж Itala, і хоча він був зроблений з доручення папи Домаса, одначе він викликав проти себе протести й нарікання з боку людей, що були призвичаєні до тексту старого перекладу Itala й не знали, що в старім тексті є дуже багато помилок. Але коли Вульгату прийняв найбільший учений і знаменитий єпископ того часу блаж. Августин, а потім папа Григорій Великий, то всі спори й протести закінчилися, і Вульгата стала загально-прийнятим текстом Св. Письма на заході. Тридентський собор в XVI стол. признав Вульгату автентичною, себто такою, що може замінити первотвір, і обовязковою в прилюдних лек-

¹⁾ Contra Apion. I. 1.

ціях, диспутах та проповідях²⁾ Признання Вульгати автентичною не можна прийняти тому, що це є звичайний людський переклад. Блаж. Єроним не був письменником богонадхненим, і через те його переклад не може ніколи замінити первотвору, написаного під впливом Святого Духа. Апостол Павел говорить, що „мудрість Божу тайну, укриту, яку Бог призначив перше віків на славу нашу”, він голосив „не виученими словами людської мудрости, а виученими від Святого Духа“ (1 Кор. II, 7, 13). Блаж. Єроним, не будучи богонадхненим, для передачі думок первотвору на латинську мову уживав сучасні йому слова й вирази по своєму людському розумінню, і тому ніхто не може знати, чи Вульгата дійсно передає вірно зміст Св. Письма. Та й самі учасники Тридентського собору не були певні в тому, і через те папа Пій IV призначив особливу комісію учених богословів для поправки тексту Вульгати. Лише в 1590 р. вийшло перше поправлене видання тексту Вульгати, попереджене буллою папи Сикста V, але й воно було не зовсім задовольняюче. Ліпшим виданням Вульгати, яке стало нормою для послідувачих видань, є видання 1598 р. Католицькі богослови знаходять неточності й в цьому виданні, і тому в своїх творах вони покликаються не тільки на латинський текст Вульгати, але й на єврейський та грецький первотвори. Напр. кс. Влад. Щепанський, іезуїт, професор папського біблійного інституту в Римі, зробив новий переклад з Вульгати чотирьох Євангелій і Книги Діянь святих апостолів на польську мову, при чому при перекладанні брав під увагу й текст грецького первотвору. Переклад цей був затверджений папою Бенедиктом XV письмом з 27 березня 1917 р.³⁾

Відносно обмеження мирян в праві читання Святого Письма треба сказати, що в католицькій церкві нема каноничної постанови, яка забороняла б мирянам читати Св. Письмо. Лише починаючи з XIII стол. в звязку з появою еретиків, що перекладали й читали Св. Письмо в народніх мовах, в католицтві повстає стремління заборонити мирянам читання Св. Письма. В такому розумінні видав постанову Толедський собор 1229 р. Цю постанову поновив Яків, король арагонський, і королі іспанські. Але ця постанова, яка взагалі заперечує право мирян читати Св. Письмо, не стала обовязковим церковним каноном. Католицьке духовенство вело боротьбу не проти читання мирянами Св. Письма взагалі, а проти читання його в живій народній мові в перекладах, незатверджених церковною владою. В такому розумінні видав постанову Оксфордський собор 1408 р. з приводу того, що послідователі Вікклефа домагалися читання Св. Письма в перекладі Вікклефа на живу англійську мову. Постанова Оксфордського собору повторювалася в католицькій церкві багато разів впродовж кількох століть до кінця XIX стол. Але ніяким законом не заборонено в католицькій церкві читати Св. Письмо в текстах первотворів і в старих

²⁾ Statuit et declarat' ut haec ipsa vetus et vulgata editio... in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus pro autentica habeatur (Sess. 4 decret. de editione et usu Sacrorum librorum).

³⁾ Ks. St. Bartynowski. Apologetyka pod ęczna, wyd. 4, Kraków, 1923 r., str. 264.

давніх перекладах, якщо ці тексти й переклади затверджені католицькою церковною владою. А коли вони такого затвердження не мають, то читати їх можуть лише ті люди, що досліджують Св. Письмо. Через те, що старих текстів і перекладів миряни звичайно не знали й не розуміли, то в католицькій церкві утворилося таке положення, що миряни взагалі не читають Св. Письма. Це положення не змінилося навіть і тоді, як католицька церква почала видавати Св. Письмо в живих народніх мовах. Старання папства зробити з мирян слухняну пасивну частину церкви, яка може й повинна знати лише те, що говорить духовенство, привело до того, що миряни-католики не виявляють зацікавлення до Св. Письма, хоч мають затверджені переклади його в своїй рідній мові. Поляки, напр., мають переклад на народню польську мову ієзуїта XVI стол. Якова Вуйка, німці мають переклад Алліолі, італійці — переклад Мартіні, архієпископа флорентійського.

Таке положення, при якому миряни не читають Св. Письма, не можна признати нормальним. Слова Ісуса Христа, на які покликаються католики: „Хто слухає вас, той Мене слухає“ (Лук. X, 16), зовсім не містять в собі наказу для мирян лише слухати науку Христову, а самим не читати Св. Письма, бо Ісус Христос закликав євреїв не тільки до слухання, але й до читання Св. Письма, коли сказав: „Розберіть Писання“ (Йоан. V, 39). А апост. Павел називає берійців „більш розсудливими“ за те, що вони прийняли слово його з цілою охотою й кожного дня розбирали Писання, чи то так є, як він навчав (Діян. XVII, 11). Прор. Давид називає блаженным того чоловіка, що день і ніч навчається закону Господнього (Псал. I, 2). Свята Православна Церква щоденно навчає нас Святого Письма, для чого при кожному богослуженні читаються певні частини його, і те читання попереджується виголошенням слів: „Будьмо уважні“. Святі Отці Церкви не тільки не забороняли й не обмежували мирян в праві читання Св. Письма, а навпаки, заохочували до такого читання. Св. Йоан Золотоустий каже: „Що ж, може хто скаже, що нерозуміє того, що міститься в Св. Письмі? Неможливо, щоб ти всього однаково не розумів. Бо для того й влаштувала благодать Святого Духа так, що священі книги писали митарі, рибалки, пастухи овець і кіз, люди прості й неучені, щоб ніхто з простих людей не відмовлявся нерозумінням, щоб всім було зрозуміло те, що написано“. Св. Єфрем Сирин каже: „Старайся пильно читати Святе Письмо. Якщо ти зовсім не вмієш читати, візьми собі до помочі кого іншого, хто міг би читати, а ти міг би слухати“. Св. Йоан Золотоустий наперед вказував, яке місце Св. Письма буде темою його майбутньої проповіді, і заохочував всіх прочитати це місце. Найкращим доказом, що стародавня Церква не обмежувала мирян в праві читання Св. Письма, і іменно в народній мові, служить самий факт існування в Церкві народніх перекладів Св. Письма, починаючи від другого століття по Христі.

II. *Протестанти* так само, як і православні й католики, признають Біблію не людською звичайною книгою, а книгою Боже-

ственою, написаною під надхненням Святого Духа. Богонадхненність не всі протестанти однаково розуміють. Богослови протестантські XVI стол. були тої думки, що в Біблії все від Духа Святого, навіть найменші значки. Але з бігом часу цей погляд протестантські богослови залишили. Тепер переважаюча більшість протестантських богословів тримається того погляду, що безперечним, Божественим елементом в Біблії є елемент релігійно-моральний, себто наука про Бога й спасіння людей, а всі інші відомості є відбитком понять певного часу, відбитком індивідуальних властивостей і поглядів авторів священних книг. Добре сказав про цей протестантський погляд В. Штудемунд⁴⁾ Він пише: „Біблія вчить нас не того, як порушується небо, а того, як нам зійти на небо. Вона оповідає нам, як і що вчив Господь Бог з любови Своєї для людства за посередництвом народа ізраїльського, щоб дати спасіння всім народам і всім людям. Хто бажає озгайомитись з природознавством та історією, той повинен читати природничі й історичні книги. А хто хоче знати, як йому спастися, які наміри що до нас є у Бога й що Він обявив нам, той повинен читати Біблію. В цих питаннях ти не знайдеш в Біблії ані однієї помилки, ані однієї суперечности. Якщо й хочуть часом бачити в Біблії помилки й суперечності в релігійних питаннях, то тут помилка не в Біблії, а в людях, які неправильно толкують Біблію“.

Але признаючи Біблію книгою Божественною, протестанти не ставляться до неї з відповідною пошаною, яка належиться творові Божественному. Вони дають право кожній людині право цілком свobodно толкувати Біблію своїм людським розумом, начеби Біблія була твором людського розуму. Керуючись при толкуванні Біблії своїм людським розумом, протестантські богослови ще в XVI стол. почали навчати, начеби людина й оправдується й спасається лише вірою, без добрих діл. І виходячи з такої науки, відкидали значіння тих священних книг, які говорять про необхідність добрих діл для спасіння. Лютер, напр., називав послання апост. Якова й апост. Петра соломяними за те, що вони говорять про необхідність добрих діл для спасіння людини. Правильними й поважними Лютер признавав лише послання апост. Павла, бо на цих посланнях він хотів оперти свою науку про оправдання й спасіння людини одною вірою без добрих діл.

Такий погляд протестантів на послання апостолів Якова й Петра неправильний. Ніде в Св. Письмі не говориться, що добрі діла непотрібні людині для спасіння. Правда, апост. Павел навчає, що людина одержує оправдання в хрещенні не за діла, а тільки за віру в Христа (Єфес. II, 8—9). Але ніде у апост. Павла не сказано, що й спасіння, по закінченні свого життя, людина одержить тільки за віру, без добрих діл. Апост. Павел навчає, що віри, і то сердечної, досить тільки для оправдання в хрещенні, а для спасіння потрібне, крім віри, ще зовнішне виявлення віри, себто добрі діла, подвиги. Апостол пише: „Серцем вірується для пра-

⁴⁾ W. Studemund, Ist das Christentum Wahrheit? Eine Vertheidigung des Christentums für das Volk. Leipzig, 1803, 34—37.

ведности, а устами визнається для спасіння“ (Рим. X, 10). В дальшому житті, після хрещення, людина, за наукою апостола, для одержання спасіння повинна виявляти й віру й діла, бо, не виявляючи діл, вона може стратити й віру (1 Тим. I, 18—19). В хрещенні через віру людина починає, кладе основу для дальшого християнського життя, яке лежить перед нею, яке є подвигом, боротьбою з гріхом, подвигом до крові (Євр. VI, 1—2; XII, 1, 4). Апост. Павел навчає, що людина й сотворена на те, щоб у своєму житті творила добрі діла (Єфес. II, 10). Про необхідність добрих діл для спасіння навчає Сам Ісус Христос. На страшному суді Він буде питати про добрі діла (Мф. XXV, 35—45). Часто повторюваною в посланнях думкою про оправдання „без діл закону“ апост. Павел не відкидає потреби й значіння добрих діл для спасіння, а лише відкидає потребу виконання закону Мойсеевого для оправдання в хрещенні, якого виконання вимагали від християн прихильники закону Мойсеевого.

Коли ж і з науки апост. Павла й з науки Самого Ісуса Христа виникає необхідність добрих діл для спасіння людини, то для всякого стає ясною неправельність науки Лютера про оправдання й спасіння одною вірою без добрих діл, а разом із тим неправельність його погляду на послання апост. Якова й апост. Петра. Для кожного стає ясным, що наука цих послань про добрі діла цілком згідна з наукою апост. Павла про необхідність добрих діл для життя й спасіння людини, і тому нема підстави відкидати значіння цих послань, називати їх солом'яними. А щодо науки апост. Павла про оправдання одною вірою без добрих діл, то ця наука має на увазі момент оправдання в хрещенні, а не послідує після хрещення життя людини, про яке говориться в посланнях апост. Якова й апост. Петра.

УЧИТЕЛЬ.

Релігійне виховання в школах у світлі сучасної релігійної педагогіки.

(Закінчення)

Проблема релігійного виховання шкільної молоді надзвичайно актуальна, і є велика література з релігійної педагогіки польською мовою. Як власне за цією сучасною релігійною педагогікою представляється справа релігійного виховання в школах, які цілі вона собі ставить і які нові дороги до досягнення тих цілів — вона вказує, — я й постараюсь подати в цій другій частині даної статті.

Найперш — кілька відповідей на анкету, перепроведжену д-ром кс. Цемневським, наведених у його книжці: „O nowożytną metodę nauczania religii.“ Дуже цікаві й характеристичні ці відповіді. Варто хоч з деякими з них познайомитися —

1.—Відповідь заслуженої діячки на полі освіти.—„Одна з причин теперішнього упадку релігії,—каже вона,—без сумніву сам ка-

техизис. Є то сухий, формалістичний виклад релігії, якого дитина зовсім не розуміє, з огляду на це наука релігії відбувається механічно й полягає на пам'ятевім вбиванні до голови дитини певних формулок. При теперішньому стані педагогіки жадної взагалі науки не можна трактувати в такий спосіб, а тим паче науки релігії, яка мусить впливати на серце й волю дитини“.

2. —вчительки й керівнички виховального закладу для керownicох захістів. „По скінченні науки релігії все, що зістається в голові дитини, редукується до двох річей: а) що треба молитись і ходити до церкви б) що треба час-від-часу сповідатись і причащатись“.

3. —знаної й працюючої вчительки. „Найперш мусимо зірвати з системою безглузлого куття й перебування в сфері абстракції, а натомість —доложити всіх старань, щоб релігію звязати з життям так тісно, як зміст звязаний з формою, як — дух з тілом. Цього можна досягнути тоді, коли правд і наказів не будемо накидати, але випроваджувати їх з глибин душі, освідомлюючи й аналізуючи її розум, пам'ять, сумління, любов до ближнього, почуття краси й справедливости, відразу до огидства прямування до правди й безнастаного удосконалення“.

4. —публіциста й журналіста. „Найперш треба усупільнити людину, чого можна досягнути через відлчуття своєї приналежності до родини й батьківщини. Поки людина не почуває себе звязаною з родиною й народом, — доти вона перебуває в зв'язаному стані. Поки не полюбить вона родини й батьківщини, доти дарма говорити їй про Бога... Отже раніш ніж починати говорити дитині про Бога, треба найперш упоіти їй нижчі, більш конкретні ідеали, якими є — родина, нарід і батьківщина й тільки потім можна й треба говорити про Бога.. В часи, коли складано катехизис, може питання національности не відігравало такої ролі, як сьогодні, тому й за підставу науки релігії взято людину без національности, т. є. космополіта. В давні часи було то чимось природним, а тепер є то просто нелогічним“.

б. —професора університету на відділі філософії. — „Релігію можна шепити тільки в молодості, коли розум ще не опанований надмірним критицизмом, а серце—чує й вражливе на все, що гарне й знесле, тому й душа просякається толі вірою. На жаль, у тім часі релігійність у нас скоріш убивають—ніж розвивають, даючи до руки дітям сухий катехизис, замість євангельських оповідань. У тім катехизисі забагато теології, а замало релігійности, тому він не може вплинути на почування дитини, на її волю, характер... Ми перефілософували релігію, тому й віра все більш і більш занепадає між нами“.

Аналізуючи ці відповіді людей, які заслуговують на певну пошану, бо, як твердить кс. др. Цемиєвський,—всі вони глибоко релігійні, мусимо признати, що хоч деякі з них досить гострі, однак багато багато гіркої правди в них, ну й маємо в них силу уваги і порад, треба теж признати, цілком слухних, мудрих. Становчі, категоричні вимоги—змін, реформ. „Зміни необхідні з огляду на те, що теперішня система не досягає цілі і скоріш провадить вона до

занепаду релігійності“,—читаємо ми в тих анкетах

Всі домагаються, щоб дорога до пізнання Бога вела через пізнання душі, щоб вироблювалась моральна сторона, як необхідні умовини релігійного поступу. Будинок віри зводиться з поспіхом, без належного уґрунтування, тому він і є такий хиткий, як будинок без фундаменту „До удуховлення людини треба йти,—гаже кс. д-р Цемневський,—поступово, через удосконалювання її, національне освідомлювання й усупільнювання, тому наука віри повинна попереджувати наука про людину й батьківщину, як коначне приготування”.

Займаючи таке критичне становище по відношенню до теперішнього стану навчання релігії в школах, сучасна релігійна педагогіка висуває цілу низку внесків, але найперш становчо вимагає вона — розрізняти поняття навчання релігії й релігійне виховання. Навчання релігії спроваджується часто до одного формаліму й стає воно мертвою буквою, трактуючи, як абстракцію, речі такі живі й реальні, як Бог, Ісус Христос, душа. „Доходимо до того,— каже д-р Цемневський,—що при навчанні релігії промовляємо виключно тільки до розуму. А чим більш послуговуємося розумованням, тим більш відбігаємо від життя й реальних стосунків людини, від особистих його справ і потреб, які могли б стати побудженням до нашого наближення до Бога. Доходимо до того парадоксального, але слушного внеску, що чим краще дана метода служить до вивчення релігії, яка через те, так би мовити, найбільш упрощується, тим менш надається та метода до впоєння релігійності молоді, бо подані такою дорогою правди стають тільки мертвими абстракціями”. Таке трактування релігії в школах допроваджує до того, що ця остання ніби виключається з життя й спроваджується вона тільки до вчашання до церкви й відправлювання певних релігійних практик, які часто зовсім не мають впливу на перебіг щоденного життя.

Учителі релігії, часто піддаючись омані, навчаючи релігії на лекціях, вважають, що вже тим самим вони виконують своє завдання. І для них релігія стає тоді тільки наукою чи знанням, яке дається в школі учням нарівні з іншими світськими науками. Є то страшна помилка. Таке трактування релігії становить великі перешкоди до впоєння її молоді й відбірає їй навіть те зерно віри, яке молодь винесла з дому.

До подібних висновків приходять і др. Скварчинська в своїй статті „Wobec postulatu wychowania religijnego“. За її думками—сучасна школа, яка зірвала з традицією інтелектуалізму на терені педагогіки—взагалі й по відношенню до релігії розрізняє поняття навчання релігії й релігійного виховання.

Навчання релігії, лекція релігії має найперш за завдання—зазнайомити молодь з матеріалом з релігії, як науки її засадничу ціль—в своїй напрямній є поза тим подібна до цілих лекцій математики, фізики чи якогось іншого предмету. Зрозуміла річ, що така лекція релігії рівночасно мусить посідати й виховальні вартості, як і кожна інша лекція.

Однак у релігійнім вихованні не йде про впровадження мо-

лоді в круг зацікавлень з обсягу науки релігії, також не йде тут про впровадження молоді в круг проблем релігійних, а натомість іде про витворення психічного наставлення молоді в стосунку до релігії.

Впровадження молоді в круг зацікавлень з обсягу науки релігії не належить до завдань релігійного виховання, бо то є справа певних інтелектуалних здібностей, яка не свідчить принаймні про релігійність людини.

Впровадження молоді в круг релігійних проблем, які так тісно вяжуться з релігією, як наукою, теж є предметом тільки навчання релігії.

Витворення психічного наставлення в стосунку до релігії — то є вже певним результатом, висідом релігійного виховання. Завданням релігійного виховання й є власне досягнення цієї цілі — витворення відповідної психіки.

Ідеал праці над витворенням психіки в напрямку релігійного виховання — єу е — витворити в ній здібності до свідомого й певного релігійного життя.

Які ж первні психічного життя належить витворювати чи зміцнювати на дорозі до будовання релігійного типу молоді і як цього досягнути?

Д-р Скварчинська в своїй відповіді на ці питання майже цілком згоджується з висновками Ферстера, д-ра кс. Цемневського, і її висновки коротко так можна уйняти.

За вихідний пункт — має бути угрунтування моральних підстав у молоді й найперш збудження в неї пошани до ідеалізму, бо чей-же кожен не здеморалізований ще юнак чи юначка шукає у Богові ідеалів краси, правди й добра. А дорогою до того мало б бути прямування до вироблення в молоді переконання про необхідність встановлення певного погляду на світ, яко умовини до досягнення власної повноти людскости. Людина ж ніколи не досягне своєї повноти, як не урегулює, або принаймні не виявить поважніших зусиль до розв'язання в собі всіх питань, які насуваються, і не встановить свого відношення до чого-будь, що є важне на просторі світу — не тільки матерії, але й Духа. В зв'язку з цим треба вироблювати в молоді переконання, що є то непошанування прав власного людського „я“, коли через лінивість чи погорду не встановлюється власного стосунку до метафізичних питань, які чейже не можуть не повставати перед людиною.

Окрім того, юнака (юначку) так треба виховувати, щоб власне його „я“ ніяк не допускало до того, щоб не урегулювати власного стосунку до релігії. Три засадничі небезпеки, що так фатально відбиваються на самому процесі означування свого відношення до релігії — 1) нахил до квієтизму, яко вияв нехиті до певної умової праці, 2) — традиціоналізм в уявті релігії, як вияв незрозуміння її живого, такого власного й кожен раз нового для кожної людини змісту й нарешті 3) — невластиве розуміння своїх сумнівів.

Квієтизм — то вияв духового вигідництва, знеохочення труднощами при розв'язуванні проблем, псевдобайдужність.

З квієтизмом тісно в'яжуться традиціоналізм. До нього треба збуджувати погорду в молоді. Релігія заслуговує на те, щоб її продумувати, щоб її здобувати.

В культурної людини традиційна віра є рівнозначна з байдужністю. Молодь повинна зрозуміти, що свою правду, релігію треба самим вибороти.

Третя небезпека в означенні свого відношення до релігії є невластиве розуміння власних сумнівів. У процесі творчої праці мусять наступати моменти сумнівів. Коли вимагаємо критицизму, власною працею здобутої позиції в стосунку до трансцедентного світу, то через те саме мусимо „толерувати“ моменти сумнівів. Згори треба молоді в'яснити, що сумнів то форма шукання й не є вона запереченням. Сумнів — фаза перехідна. Треба переконати молодь, що людині не вільно затримуватись на сумніві — як на чимсь остаточнім. Треба виробити в молоді погляд, що сумнів є чимось передбаченим, натуральним, що є то фаза й форма творчого процесу й є чимось активним у позитивній процесі.

Обсяг виховальної праці взагалі—є то вироблення у вихованців потрібного, так би мовити, обсягу психічного життя людини — ділянки інтелектуальної, переживань емоційних і вольових.

У релігійнім вихованні в усталюванні людиною свого стосунку до релігії велику роль відіграв й мусить відігравати розум. Працею розуму пізнаємо Бога, Божеські речі, можемо простудіювати ціле богословіє, вивчити твори всіх св. отців, і то так, що могли б стати до диспуту з найшвидшими богословами й своїми знаннями навіть могли б перемогти їх. Однак цього мало. То все є предметом науки, як сказано вище. Релігія ж не тільки знання, але й чеснота й полягає вона не лише на пізнанні, але найголовніша річ — на звеличуванні Бога, на служінні Йому цілою душею. І для цього мало тільки навчання релігії, яке обмежується виключно до подавання й аналізу правд святої віри, разом з ним повинно лучитися впоєнання в душу молоді релігійности; разом з розвитком розуму: знання про Бога, повинен іти розвиток серця й волі. Євангелія, найбільша й найсвятіша книга в релігійній педагогіці, впливає на цілу душу людини, а не на одну якусь ділянку її психіки. Того гармонійного поєднання розуму, емоційности й чину, що бачимо в Євангелії, не маємо в науці релігії, яка (наука) впливає тільки на розум, поминаючи серце й волю.

Говорячи про постулати сучасної релігійної педагогіки, не можна хоч кількома словами не згадати й про вимоги зокрема педагогічної психології, згідно з якими і в релігійнім вихованні й навчанні релігії треба обов'язково рахуватися з психічними властивостями молоді, з розвитком почувань і релігійних зображень у неї. Др. Іван Кухта в своїй праці „Rozwój psychiczny młodzieży” подає дуже цінні й практичні вказівки, як налажить розвивати релігійні почування в молоді, стосуючись до її психічних властивостей й узглядаючи етапи в розвитку релігійної свідомости. Між іншим зазначається, що в періоді дозрівання наступає звичайно криза в релігійнім житті молоді й що власне молодь у цім часі потребує найбільш оглядності з боку старших і вмілої опіки.

Як бачимо, сучасна педагогіка, а зокрема релігійна педагогіка, вимагає дещо іншого підходу до справи релігійного виховання, ніж як це було колись, а може в багатьох школах є ще й тепер..., бо хіба не будемо у великій суперечності з правдою, коли скажемо, що сьогодні в школах переважно тільки вчать релігії, а менш виховують.

Віддавна вже чуються голоси про впровадження реформ, про зміну теперішньої системи виховання в школах. Релігійна педагогіка висуває все нові й нові постуляти й то не лише в стосунку до релігійних вихователів — (префектів, катехетів — взагалі законовчителів), а й до цілого суспільства, а найперш до батьків і вчителів.

Однак хоч на які-небудь результати треба довго ще чекати, бо ані суспільство ані відповідні чинники не виявляють зрозуміння потреби тих реформ і не стосуються до тих вимог. І тому таку велику працю, як релігійне виховання, спирається на барки одної особи — законовчителя, — (релігійного вихователя); в школі відводиться лише по дві години на тиждень на релігію, а часто тільки одна... І що ж та одна особа та й ще в такий короткий час може зробити?

„Правдива школа, християнська школа, — каже Ферстер, — є тільки та, в якій знаходимо не лише одну годину релігії, втілену в систему поучень, зрештою цілком відірваних від начальних правд, інтерпретацій і релігійних основин, але в якій—природничі науки, література, історія, мова й навіть математика лучаться з правдою і дійсністю, вищою понад всяку земну науку, яка одна тільки може допровадити до властивого вживання всіх земних речей і все земне підпорядкувати під те одно, що є окончне й найвище“. Релігійна педагогіка становчо не признає того, щоб релігійне виховання покладалось лише на одних учителів релігії.— „Нема найменшої рачії, — каже др. Скв рчинська, — задля якої релігійне виховання мало б лежати на обовязку лише вчителя релігії. Як може й позинен кожен учитель провадити свій предмет у напрямку громадсько-державного виховання, так само, ідучи по лінії бажань сучасної школи, провадити й в напрямку релігійного виховання... З огляду на це, коли признаємо, що релігійний тип є додатній, коли такої думки й сучасна педагогічна доктрина, скоро жадаємо релігійного виховання, то практичний внесок—лише один: кожен учитель, будучи одночасно й вихователем, мусить стати до цієї праці з такою самою карністю, як і до своєї праці педагогічної взагалі“. А кс. Бочар у своїй „Metodyce“ на доказ того, що кожен світський учитель повинен працювати й в напрямку релігійного виховання, вказує й на те, що тепле слово світського вчителя, озіяне релігійним духом, може мати часом далеко сильніший вплив не на одного учня, ніж слово, так би мовити, урядового вчителя релігії.

Щоб релігійне виховання в школі мало хоч будь які наслідки, повинна прийти з поміччю їй родина, бо релігійне виховання найперш належить до обовязків родини й школи. У жаднім іншим напрямку виховання школа не потребує стільки співпраці з до-

мом родиною, як у напрямку релігійного виховання; під цим поглядом родина повинна впливати як найбільш, і поскільки нема зрозуміння і підтримки з боку цієї останньої, то насправду школа не зможе багато досягнути.

На закінчення ще кілька слів про релігійне виховання в наших волинських школах, з українською православною дітворою й молоддю — наскільки воно відповідає хоч назальганішим вимогам сучасної релігійної педагогіки, поскільки, звичайно, ці останні можна стосувати до обставин нашого волинського життя. З жалем мусимо признати, що далеко, дуже далеко в наших школах від тих вимог. І найперш—у наших школах—релігійне виховання переважно спроводжується тільки до навчання релігії. Наші законовчителі в більшості не мають відповідного приготування, бо не мали можливости заізнатись навіть з засадами педагогіки взагалі, не кажучи вже про сучасну релігійну педагогіку. А що вже казати про тих законовчителів, що жадних шкіл не кінчили або побували тільки на курсах псаломщиків? І чи ж можна вимагати від наших законовчителів психологічного підходу до релігійного виховання? По-друге—в яких страшних умовах дуже часто приходиться працювати нашим законовчителям, а найгірше—то так звані „комбіновані” години (обеднання кількох класів в одну групу!) — в народніх і середніх школах. Діти, молодь—майже не перебувають зі своїми релігійними вихователями позатими двома, а часто й одною, годиною— на лекціях релігії. По-третє — коли мати на увазі навчання релігії, то нема в школах відповідних підручників, а вихователі релігії не мають відповідної педагогічної літератури й таку відповідальну роботу провадять, ідучи старими традиційними дорогами... Четверте—не можна не вказати й на те, що власне наша дітвора не завше має відповідні умовини для національного виховання, як твердить педагогіка, такого важного чинника в релігійному вихованні, дітвора наша й молодь навіть на лекціях релігії не завше чує свою мову, за багато часу витрачається на вивчення молитов чужою для них і незрозумілою мовою, а поважна кількість вихователів релігійних теж чужі їй по духові...

Л. К.

Наша церковна сучасність у світлі давніх історичних фактів.

Рік 1709 на Україні був переломовим. Перемога Москви під Полтавою клада кінець автономним правам України, що з часів Переяславської угоди (1654 р.) сяк-так ще толерувалися. Право українців під Москвою жити в порядках своєї старовини з поразкою Мазепи відтепер перекреслюється, і надалі вже ми бачимо систематичне й послідовне нищення переможцем в Україні „малоросійських обычаев“ на користь запровадження на їх місце

„великоросійського“ ладу.

Що торкається перероблювання національно-звичаєвого устрою Української Церкви, зокрема, яка правно „привілей“ на незалежне від Москви існування загубила ще давніше (1685 р.), — то по полтавській програній цей процес особливо гострої та виразної форми набрав ще тому, що лежав він також і по загальній лінії реформ Петра I. Політика ж та переводиться імператором за спиною новозаснованого (1721 р.) Св. Синоду.

Істота зазначеного в нашій церковній житті полягала в уніфікації Української Церкви з Церквою Московською. Переводилося це в той спосіб, що центральною владою перепроводжувалося послідовне нищення всіх українських стародавніх порядків у нашій церкві та насаджувалося на Україні в церкві ті нові, яких відкинення нами тепер зємо ми — українці — дерусифікацією, русифікатори — українці за цієї церкви. До речі зазначити, що останній термін, хоч і вживається самими українцями, вживається помилково. В устах бо українця не відбиває в собі істоти речі та не відповідає зовсім історичній правді. Він навіть українцям шкодить, уводячи в блуд побожних простих українських людей.

Як відбувалося повище перефарбовання старо українських церковних порядків на той, що нині противниками дерусифікації Української церкви зветься в нас скромним виразом „сохраненіе церковно-славянскаго языка в богослуженіи“, — те відбилося найліпше в постановах і розпорядженнях Російського Св. Синоду, що при ріжних обставинах і в ріжних справах приймалися. Ці розпорядження скеровані в нашій церкві на нищення української мови, українського письма, українського церковного співу, української літургично-богослужбової практики. Взятий у нас в тому напрямку курс в церкві ще раніш (1685 р.), за Петра I став особливо короткий і ясний: „малоросійское“ в житті церковному мало зникнути й толіруватися далі в жадний спосіб не мусіло. Але що така прямолінійна настирливість зустріла в Україні спротив, який базувався на многовічності і відмінності українських традицій церковних, — розпорядження Петербургу тому супроводяться і барвистим букетом ріжних репресій та погроз за невиконання їх.

Найперше Петербург зареагував на український церковний спів. Вже 25.I.1723 року видається наказ¹⁾, в якому читаємо: „О употребленіи по великоросійським уставам церковнаго пѣнія имѣть ему архіерею²⁾ со обрѣтающимися при нем духовными персони разсудительный совѣт, который, с общаго согласія учиня письменно и подписав руками, прислать при доношеніи в Святѣйшій Синод немедленно; а как оное согласіе подписано будет,

¹⁾ Полное собраніе пост. и распор. по вѣдомству Прав Исповѣд., том III, № 988.

²⁾ В Україні архіереями тоді були: в Києві — архієп. Варлаам Вонатович (1722—1730), в Переяславі — єп. Кирил Шумлянський (1715—1726), в Чернигові — архієп. Іродіон Жураковський (1722—1734).

то церковное пѣніе отправлять по великороссійским уставам; а ежели, по подписаніи онаго совѣта, кто будет отправлять вперед по малороссійскому обыкновенію, и таковым отправлять о оном указ, который из Синода о том пошлется“.

Наступного 1724 року дня 19 травня ми читаємо в постановѣ³⁾ Св. Синоду за № 1260 і суворе розпорядження про дальше⁴⁾ самовільне друкування Київом церковних книжок. В цьому розпорядженні Синод констатує невиконання Києво-Печерською друкарнею попередньої заборони друкувати церковні книги і повторно наказує: „Оныя напечатанья в той (Киево-Печерській) типографіи книги, Тріоди Цвѣтныя, колико их есть, всѣ без утайки, прислать в Синод на коштѣ того монастыря; а за противность указа и за ложное доношеніе до Синода Києво-Печерскаго монастыря архимандрита Іоаникія, приславшаго тое новопечатную книгу, несогласную за согласную, из келейных ево данег и вещей, по содержанию Генеральнаго Регламента 50 главы, взять штрафа 1000 рублей, понеже он, архимандрит, в присланном своем в Синод доношеніи написал, что де та книга напечатана против великороссійской печати непременно, без всякой разни нарѣчія, слово в слово; а по учиненному в московской типографіи свидѣтельству и по оной выпискѣ явилась та книга с московскою печатью в рѣченіях несогласна, а в нѣкоторых мѣстех показалося перед московскою печатью и *излишества много*, из чего явно, что оной кіево-печерской архимандрит синодальному правительству помянутым своим доношеніем объявляет не истинну, но явную ложь,—чего ради хотя бы и надлежало его взять в Святѣйшій Синодк истязанію и жестокому наказанію, но разсуждая по преждепомянутой главѣ, что он архимандрит первое в том преступленіе ученил, подвергает ево нынѣ токмо вышеписанному штрафу“.

Саме друк церковних книжок був увесь час під особливо уважним оком Петербургу. Адже власне тільки через церковну книгу в ті часи могла найлекше плекатися в масах намічена до знищення — в Петербурзі так неприємна — „малороссійщина“. Тому цілком логічним є, що в Зібранні Постанов і Розпоряджень по від. Прав. Ісповідання⁵⁾, під № 1270 читаємо розпорядження Синоду з дня 27 травня 1724 р., яке торкається „малороссійских“ гріхів також і Чернигівської друкарні. Розпорядження подає і обставини, що видання наказу споводувало. В наказі цьому читаємо: „Синодальной совѣтник, школ и тилографій протектор, Тр.-Сергієва монастыря архимандрит Гавріил предлагал Свят. Синоду словесно, что по посланым из Синода в Черниговскую типографію указом, с определенія его протекторскаго к вѣдом-

³⁾ П. С. П. и Р., т. IV.

⁴⁾ Попередня заборона вживання „особаго нарѣчія“ на Україні послідувала 1721 р. в рік заснування Священного Синоду.

⁵⁾ Том IV.

ству типографіи, ни единой из новопечатных книг и не токмо к нему протектору, но и в Святѣйшій Синод для свидѣтельства из той черниговской типографіи и понынѣ не прислано, и колико число какова именованія книг в выходѣ в котором году было извѣстія не сообщено. И ежели из оной черниговской типографіи какія в продажу книги новых выходов неосвидѣствованных употребляются будут, а в них какія обрящутся прогрѣшенія, того б ему протектору в вину не причитать, и по тому предложенію Св. Прав. Синод согласно приговорили: обрѣтющыяся во оной черниговской типографіи разных к печатанію книг, надлежащих званій, матеріялы, и инструменты, и печатныя книги, все что ни есть без оставленія... забрать в Москву и привести на коштѣ той черниговской типографіи... А на управитель той черниговской типографіи, за оное преслушаніе, за которое надлежало было ему ко истязанію быть выслану, взяты в Святѣйшій Синод из келейных ево денег и вещей штрафа 1000 рублей, которое купно с помянутыми матеріалами и инструментами и книгами привести в Синод немедленно; и для того отправить из Синода в Чернигов по инструкціи посыльщика“.

Наступним кроком нищення українських особливостей національних в церкві на Україні з боку Петербургу — була заборона вживання українцями „малоросійских литер“. Приводом до того, як це видно з подаваного нище документа, було ніби нерозуміння петербурзьким канцеляристами синодальними „малоросійскаго“ письма. Розпорядження Св. Синоду з дня 10.І. 1724 року №1169⁶⁾ в цій справі каже: „А понеже вышеозначенные от кievскаго архіерея присланная доношенія писаны обыкновеніем и литерами малоросійскими, которых канцелярским Святѣйшаго Синода служителем разсматривать трудно, того ради впредь как ему, так и прочим малоросійским, а имянно: черниговскому и перяславскому архіереом и ставропигальных, обрѣтающихся в Малой Россіи, монастырей архимандритом и всяких, до Синода приключающихся, дѣлах доношеніи писать не малоросійскими, но великоросійскими литерами,— и о том к ним послать указы“.

Повищі накази торкалися заборон, що мали безпосередне відношення до особливостей українських мови, співу й письма; вони лише між іншим згадують про внутрішній зміст та ідейний напрям⁷⁾ церковних книг, яких уживання в практиці українцям надалі забороняють. Це, однак, не має визначати, що той зміст не цікавив вищу петербурзьку владу. Навпаки, в Петербурзі, що провадив у ті часи особливо сильну й дбайливу політику нищення всяких „росколів“, було дуже й дуже не байдужим, чим мали цікавиться читачі та неграмотні їх слухачі в Україні. Тому в Петер-

⁶⁾ П. С. П. и Р., т. IV.

⁷⁾ Див. вище наказ № 1260, надруковане курсивом.

бурзі уважно стежать і за тим, щоб у голови „малороссіян“ не проникали жадні західно-європейські „ереси“. А коли вже мали проникати, то принаймні не в своїй безпосередній наготі, а хіба тільки в насвітленні свіжо-прорубаного до Європи вікна над Фінською затокою. Що так саме було, про це дозодить розпорядження Синоду з дня 6 жовтня 1735 року № 2926⁹⁾. В ньому ми читаємо „О предписаніи типографіи Кіево-Печерской Лавры не печатать в издаваемых ею мѣсяцесловах предсказаній о погодѣ, совѣтов когда лучше покупать лошадей, травить звѣрей, рубить деревья, отнимать дѣтей от сосцев и прочих тому подобных примѣчаній, основанных не на астрологических наблюденіях, а на народных примѣтах“.

Ми зазначили, що перероблення наших українських порядків церковних зустріло спротив в Україні, чому розпорядження петербурзькі мусіли все згадувати про кари, які за невиконання їх мали бути наложені на опозиціонерів. Нема чого, однак, таїти правди, що поруч тої опозиції існувала в нас також противна течія, яка ліквідованню Росією наших українських форм церковного життя та його внутрішнього змісту допомагала. Наші „малороссіяне“ не були б тими хитрецами, що стали саме з цього боку найбільш по світі відомі. Отже маючи „свою“ „Малороссію“ в Глухові, яка так чи інакше була в деякій мірі виявом сякої-такої української відрубности, „автономії“, — вони навіть з церковними справами місцевими таки пхалися до Петербургу. Вже через пару десятків літ по підпорядкованні Київської митрополії Москві „малороссіяне“ з „челобитними“ скеровуються масою до московських „приказів“, так що навіть новому імператорові це видається задуже. Під № 1222 з дня 2.III. 1724 року⁹⁾ ми читаємо його наказ в цій справі такого змісту: — „Свят йшій Синод! Понеже в Малой Россіи явилось *много* челобитчиков на духовных в великих обидах, а они под суд свѣтской по правилам ни идут, а нужно нынѣ оных челобитчиков удовольствовать судам, того для пошлете в Малую Россію к духовным указы, дабы они суду Колегіи Малороссійской были послушны, для нынѣшняго случая. Петр“¹⁾).

З повищого наказу легко вичитується, що самокасування українцями своєї автономії імператорові приемне. Він лише не хоче сам безпосередньо мішатися в справи, що торкаються діл церковних, бо „челобитня“ на духовних „под суд свѣтской по правилам не идут“. І зрозуміло — чому: таке вмішування в ті справи з боку царя ломило б порядки, що їх сам імператор запроваджував. Отже тут Петр I виступає навіть напозір — ніби оборонцем „прав і привілеїв“ церковних тих самих низькопоклонних „малороссіян“, яких до рук прибірав..

По наведених Петрових реформах в Українській церкві все

⁹⁾ П. С. П. и Р., т. IX.

⁹⁾ П. С. П. и Р., т. IV.

¹⁰⁾ Підкреслене написано власноручно Петром I.

далі пішло вже уторованою стежкою. І так ішло, аж поки докотилось до своєї кульмінації — Валуйського обіжника з 1863 р. і царського наказу з 1876 року про „нѣт, не было и не будет“.

А далі перекреслення абсурдних наказів усіх життям в 1905-1917 роках,— і наші часи з постулятом їх: для українців—українська церква...

Tempora mutantur.

ПРОТ. МИХ. ТУЧЕМСЬКИЙ.

На апостольській праці архієрейського служення на Волині.

(Продовження).

13. *Тесів, Здолбунівського пов.* Вівторок, 25 серпня 1935 р.

Старе це селище людське. За селом, серед болота, острівець з бідними вже нині слідами старого замчища, де колись люде ховались від набігів кочовників, де пізніше якісь княжні жили й цілою околицею заправляли. Населення росле й амбітне. Є люди з достатками, але більше бідаків на маленьких клаптиках землі. Церква здалека виглядає імпазантно. Стоїть серед села, над шляхом. Цвинтар обнесено муром і побілено. Добра брама. Довкола церкви повно зелені. Церква недавно ремонтвана. Чистенько прибрано. Не доїжджаючи церкви, маємо арку, живо замаєну квітами й зеленню, з написом на синьому фоні жовтими буквами: „Благослови, Владико!“ Перше привітання приймає Високопреосвящений від дівчинки в таких словах: „Святий Владико! Божа десниця завела Тебе на нашу Волинь і в нинішній день показала Тобі дорогу до нашого села, яке давно вже очікувало Твого прибуття, і очікує зараз Твого особистого благословення. Ми, селянські діти, зібрались, щоб Ти, Владико, поклав на наші голови Свої руки й благословив нас. Прийми від нас убогий дар цей — ці квіти, як знак великої до Тебе любови“. Владика цілує дітей. Далі приймає привітання від сестриць, а від церковного старости хліб-сіль. Народу багато, хоч не було певности, що Владика вступить до церкви, бо Тесів не значився в маршруті подорожі Владики, крім того, ще малося в замірі відвідати сьогодні три парафії. Все-ж-таки, хоч на короткий час, Владика увійшов у храм. На сходах церкви з хрестом зустрів Владика п. о. настоятель парафії свящ. Максим Тарнавський. У своєму привітальному слові о. настоятель змалював сучасний стан парафії. Він передовсім згадав про жертвенність і дбайливість своїх парафіян, доказом чого є те, що в парафії нема ні штундистів, ні суботників, ні пятидесятників, взагалі жадного релігійного відламу. Але, не дивлячись на це, всеж в парафії спокою нема. Маються великі суперечки із-за дяка, який не хоче уступати місця другому. Люде поділились на прихильників того чи другого; почалась тяганина, взаємні обвинувачення. Через це страдає й священик. о. Настоя-

тель просить Владика допомогти йому в цьому ділі, заспокоїти парафію та благословити парафіян на даліше християнське життя. З увагою вислухав Владика цю скорботу батюшки, і, увійшовши в церкву та приложившись до св. Престолу, Його Бискокопреосвященство звернувся до парафіян з таким приблизно наставленням: „Не думав я бути у вас, але Сам Бог так устроїв, що я таки завітав сюди. Стільки разів були ви в мене й, скажу правду, чимало турботи й гризоти мені причинили. Радий я, що не так у вас зле, як собі уявляв. Отже треба, щоб надалі поміж вас було щораз краще й дійшло до спокою. Памятайте, що Христос вибрав учнів Собі й сказав, що кому робити. Так і в єпархії віддавна так велося, щоб парафіяне слухались єпархіяльної влади, бо інакше й бути не може. Чому ж це так? А тому, що в церкві Христовій, як учить св. ап. Павел, все повинно робитись „поважно та до ладу“ (I Кор, 74, 40), а не свавільно. Але на жаль в останні часи упав той послух. Люде хочуть себе поставити на місце Бога: матеріяльне, замість духовного. Змушують робити по своїй думці. А чи ж та людська думка завше має рацію? Чи може справді хтось запевнити, що він єдине спасену думку має і за ним тільки треба йти, а все решта відкинути? Правда, що ні? Правда, що думки людські взаємно змагаються, і хтось мусить бути переможений... І треба часом потерпіти, а гординю приховати, взявши приклад зі свого заступника—св. Николая, котрий „образ кротости й правило віри“. Чув я, друзі мої, що і до сварні, навіть до суперечок у вас у церкві доходило. Чи ж то по-християнськи? Чи ж так можна? Тут я мушу пригадати вам, що коли за часв апостолів де-хто з Коринфських християн дозволяв собі ставитися з неповагою до храму Божого в Коринфі, то св. ап. Павел за це їх строго осудив. По цьому случаю він писав: „Як сходиться у церкву, чую, що буває поміж вас розділення... Хіба домів не маєте? Чи церквою Божою гордуєте!... Що ж вам сказати?—Чи похвалити вас... У цьому не похваляю“ (I Кор. II, 18 й 22). Отже, що можливо на вулиці чи в своєму домі, того не дозволяється в церкві. Церква, як дом Божий, є святе місце, куди люде збираються на молитву. А тому до церкви треба ставитись з великою повагою. До цього ап. Павел додає, що шанування церкви, як дому Божого, це не його власне веління, а це—„заповідь Господня“ (I Кор. 14,31). Після цього вияснення я певний, що такого безладдя у вас далі не буде, що ви повернетесь на добру путь, втихомиритесь на радість церкві й вам на добре християнське життя“. Після цієї промови Владика благословив людей та, в супроводі духовенства й хору, відійшов до дому п.-о. настоятеля парафії, де мав парафіяльну нараду та заопікувався вдовою по померлому тут священникові Феодорові Броякові. Установивши лад у Тесівській парафії, Владика відїхав до Бочаниці.

14. Бочаниця. Вівторок, 25 серпня 1936 р.

Колись с. Бочаниця було заможне, багате, славне промислом бондарським, нині значно обідніле, розкидане по хуторах, але міцне християнською єдністю, твердістю в вірі й відданістю пра-

дідівським добрим церковним традиціям. Тут довгі часи до війни ніс сумлінно свій пастирський довг прот. Василій Шокотович, а тепер також пильно трудиться свящ. Митрофан Темнюк, і старання їх не пропали даремне. Люде вийшли за село на зустріч Високопреосвященішого Владика громадою до 200 чоловік. Тут збудовано гарно прибрану браму з написом: „Вітаємо тебе, дорогий Владико!“ Віддають честь хлопці-пожарники, уставлені в два ряди. Вітає солтис такими словами: „Вітаю Вас, Владико, цим даром Божим — хлібом-сіллю, переступіть поріг цієї брами — межу нашого села й поблагословіть нас!“ Подякувавши за таку сердечну зустріч, Владика одїхав далі, бо до церкви ще було близько кілометр дороги. По дорозі до церкви споряджено було ще три арки. На двох написи: „Слава дорогому Владиці!“ і „Благослови, Владико!“ При арці, що коло церкви, троє дітей проказали на перемену таке привітання: „Широ радіємо, що Бог дозволив вітати Тебе, наш дорогий Архипастирю, у своєму селі. Приходимо до Тебе з вірою, надією, любовію й просимо помолитись до Всевишнього Отця, щоб нашу просту дитячу віру зміцнив та охоронив, нашу надію освятив, а любов нашу дитячу, щоб зробив великою, горячою, живою. Помолись, дорогий Владико, щоб Господь виростив нас на вірних синів своєї православної віри і на потіху нашим батькам. Ці наші щирі вітання прийми, Владико, а нас — дітей поблагослови!“ Святитель обійняв дітей і благословив. Далі вітали Владика представники від „Просвітянської хати“, а церковний староста підніс хліб-сінь. Народу тиск. Красу зустрічі додавав великий і добре зіспіваний хор під орудою дякона Ксенофонта Каспровського. „Зі славою“, в супроводі хору, братства, духовества й сили народу, входить Владика у святий храм, що присвячений на честь св. Пророка Ілії. Ясно, привітно, урочисто в церкві. Пару літ тому капітально ремонтвано її. Але й назовні, на горбочку, вона світлими барвами своєї окраси і стрімким верхом поміж зелечню дерев ще здалеку вабить очі і кличе під свій покров. В церкві зустрічає Високопреосвященішого Владика п.-о. настоятель свящ. Митрофан Темнюк і в привітному слові виявляє радість своєю і парафіян з приводу приїзду Архипастиря. „Життя в парафії, — оповіщає о. настоятель, — з ласки Божої, йде в повній гармонії. Щасливі, що мир, любов, згода і глибока релігійність панують між парафіянами. Не вважаючи на те, що світ заражений безвір'ям, котре намагається зруйнувати церкву, зробити собі матеріяльних богів, парафія стоїть міцно, і коли Господь і надалі благословить, то ніякі „врата адові“ нічого тут не зроблять. Нема тут сектантів, нема безбожників. Сьогодні вся парафія з любовію молить Всевишнього, щоб послав дорогому Владиці щастя-здоровля і многих літ на славу Богові й на користь церкві“.

Приложившись до св. Престолу, Владика звернувся до всіх вірних з промовою проблизно такого змісту: „Дякую Богові, що Він мене привів, друзі мої, до вас. Давно чув, що ви добре стоїте в вірі і тому хотів я натішитись вашою вірою. Але те, що я тут зустрів, переважило мої сподівання. Парафія ваша зразкова.

Те радує моє Архипастирське серце. Від душі бажаю, щоб Господь надалі хранив вашу парафію, напоєняв ваші душі радістю, благословляв вас миром-спокоєм, а вашу працю достатком. Діти хай ідуть по ваших стежках, вас за зразок маючи. А зразок, як відомо, велике значіння має. Навіть і безбожник, як побачить переконання в вірі, то і сам переймається повагою до тої людини, а часами йде за зразком. Пастир раш висловився, що невіри та сектанти іноді стараються підбурити й вас на зраду віри, але ви не піддаєтесь. Як добре уснащений корабель не боїться бурі, так само з вірою переходять бурливе життя. Коли будемо любити церкву, її установи, почитати пастирів, виявляти ревність у вірі,— ворог не приступить. Силою хреста відганяймо напасників. Трудно тепер бути ревносним у вірі, бо натискають звідусіль. Але християнин має засоби до тієї боротьби. Один з засобів— то молитва. Зітхнім до Бога, і дух підкрипиться. Святий Ілія пророк небо відкриває й закриває силою молитви. У новому заповіті, як апостоли томилася в темниці, будучи закуті в кайдани, то ці пята з них спали по гарячій молитві віруючих. Або розбійник на хресті чи не увійшов у Царство Боже силою коротенької, але гарячої молитви? У всьому молитва є наймогутніший засіб. Другий засіб—пам'ятати о суді страшному: „Помни послідня твоя и не согришиш“. Коли будемо пам'ятати завжди про страшний суд, то будемо боятися зла: то найбільша побудка до віри. Пам'ятаймо й те, що як не зле на світі, але ще багато вірних стоїть перед Богом. З ними, з їх порадою, з їх піддержкою перейдемо життя. Ви власне маєте великого оборонця—св. пророка Ілія, якому присвячений цей ваш храм. За строге життя цей св. пророк силою віри воскресив мертвих, сціляв недужих, огонь з неба зводив і ним спалив не тільки дрова й свою жертву, але каміння, а також і волю, що невірні вилили були на жертвенник. Живучи серед маловірних, плакав св. пророк, але Господь потішив його: „Ще сім тисяч вірних є, що не приклонили своїх колін перед ваалом“. Отже, коли така кількість була для пророка втіхою, то нікі оскільки ж більше нас? Побільшуймо ж громаду тих вірних. Знаймо й те, що перед кінцем світа цього ще прийде пророк Ілія на землю. Нехай же він застане нас твердими в вірі. Нехай заступиться за нас перед Престолом Всеишнього; нехай допоможе нам заслужити прощення гріхів і провип наших, щоб отримати спасіння“. Після цієї промови Високопреосвященішого Владика зараз відбувся урочистий молебень св. прор. Ілії з обходом довкола церкви та поминальна літія на могилі бувшого настоятеля п.-о. Іоана Левицького. Коли Владика після служби благословляв людей, хор проспівав кілька церковних пісень. Владика „зі славою“ відбув в дім о. настоятеля парафії Сюди вже прибули назустріч Владичі верхами хлопці з Дуліб, щоб туди урочисто супроводити високий поїзд.

(Далі буде).

Записуйтеся в члени Т-ва ім. Петра Могили.
Луцьк, Любарта 10.

Голос Волині на трибуні Сеймовій у лютому 1937 р.

Сейм Речипосполитої 25 лютого б. р скінчив свою працю над розглядом державного бюджету на 1937-38 рік, прийнявши на засіданні того дня державний бюджет в третьому читанні.

Підчас трьохмісячної праці над бюджетом, як в Бюджетовій Комісії, так і на пленумі Сейму, не раз приходили до голосу волинські послы, виголошуючи промови такого змісту і значіння, яких, — треба те ствердити, — давно вже не було чути з трибуни сеймової, як голосу Волинської землі. Про виступлення посла С. Тімошенка, як члена Бюджетової Комісії Сейму, в засіданнях бюджетових тої комісії, подали ми в чч. 3 і 4 нашого органу.

Підсумовуючи виступлення волинських послів на пленумі Сейму, треба відмітити усю значимість того факту, що про українське питання і про потреби українського населення Волині почали говорити з трибуни Сеймової і вол. польські послы, тоді як на протязі літ мин. сеймової практики переважав погляд, що займатися українським питанням є, мовляв, справою українських послів, а польські послы, хоч і вибрані до Сейму і голосами українського населення, потім забувають про своїх виборців, як про своїх виборців, як про горожан Речипосполитої *української* національності. Із зазначеного погляду фактом великого значення для нас являється особливо промова посла Леона Сухоржевського підчас дебати над бюджетом Міністерства Внутрішніх справ 18 лютого б. р.

Посол Л. Сухоржевський у тій промові казав: „Коли говорити про Волинь, то, крім різних клопотів, болячок спільних цілому краю, зустрічаємось тут з одною великою проблемою, яку блискуче колись розв'язувано в добі Ягеллонів, а на жаль зіпсуто і викривлено в часах пізніших, проблемою надзвичайної ваги, до розрішення якої Державою і Народом найвищий вже час приступити. Є то проблема українська в Польщі. Треба в тій справі відважно і мужньо подивитись теперішній ситуації в очі, твердо і рішуче сказати, як ми на те питання дивимось, чого хочемо, чого жадаємо і чого друга сторона може від нас сподіватись. Час вже скінчити з політикою струса... Коли питати,—продовжував промовець,—тих, для яких Волинь стала пострахом, яким пеперішній стан не подобається, коли питати їх про програму, вони її не хочуть дати. Коли питати: що ж, може політика Бісмарка? — „Ні“. Може політика московська туманення, темряви і нагая? — знову „Ні“. То може австріяцьке „divide et impera“? Теж „Ні“. Ну, так що ж? „А, то річ — Уряду. Але морги, наші морги“... І морги, прошу панів, у тім стані підуть, і нічого не залишиться, хіба тільки плач старечий і гнусний“... Сам посол, виходячи у розв'язанні українського питання з тестаменту Воликого Коменданта і артикулів Конституції Речипосполитої, виводить: „На Волині, крім поляків, замешкує і працює в скріплених групах братня націо-

нальність українська. Негувати це, як і негувати зростаючу її свідомість національну вважаю політичною сліпотю. Хочемо, щоб та людність в границях Польської Держави почувала себе добре, щоб мала опіку і можливість культивування своїх національних і релігійних святощів. То є згідне з найкращими нашими історичними традиціями. Не є то справою українців, є то перш усього справою нас, поляків. Від українців натомість жадаємо вірности для Держави"... Треба признати, що з уст польського посла з трибуни сеймової ми, здається, ще не чули так ясного і ґрунтового, з погляду державного, освітлення україн. проблеми в Польщі, як оце виступлення волинськ. посла Л. Сухоржевського.

На тему ж неполадження українського питання в Польщі виступив з великою промовою на пленумі Сейму український посол Ст. Скрипник, підчас дискусії над бюджетом Мін. Вн. Справ.

„Сьогодні,—сказав посол Скрипник,—за найпильніший і найважливіший свій обовязок що-до держави вважаємо: ствердити перед обличчям Високої Палати, представників Уряду й цілого польського народу, що українське питання в Польщі, питання, яке торкається цілости життя кількамільонової відрубної національної меншини, залишається до сьогодні неполадженим. Відношення держави до своїх громадян-українців є до сьогодні виключно механічне.

До цього часу рішаючі державні чинники не ствердили авторитетно, — чи потрібний є для Польщі сильний український елемент, як корисний для неї збірник потенціальної енергії, чи ні. Брак такого ствердження є джерелом усіх непорозумінь у польсько-українських відносинах, як рівнож причиною, що кілька мільйонів громадян Речипосполитої залишено самим собі, а їхні потреби до цього часу не знайшли місця серед систематизованих проблем загально-державного значення“.

Посол Скрипник стверджує далі, що українська Волинь від 1919 року опірається комунізму, опірається „виключно власними силами“, одначе „умови тієї боротьби, яка аджеж торкається не лише душі українського народу, але й цілости Речипосполитої, з дня на день стають тяжчими, бо, опріч виключно механічного втручання, Держава до цього часу не прийшла українському громадянству з всебічною допомогою в цій боротьбі... Само собою зрозуміло, що почуття незадоволення української людности в культурній, національній і релігійній галузях використовують емісари Комінтерну“... Посол застановився докладніше на мовному законі і практиці що до навчання рідної мови українських дітей в школах, на тяжкім положенні української інтелігенції Волині, зокрема молоді, яка по скінченні вищих студій залишається незатрудненою, на тих фактах, що в рядах адміністрації, серед шкільних інспекторів і візитаторів, серед суддів і прокурорів немає на Волині українців; на 103 сільські гміни немає навіть 20 в'їтів українців“. „Не раз з цієї високої трибуни ми ствердили,—выводив посол Скрипник,—що роля принагідного пасажира нам, українцям, не відповідає. Як громадяни Речипосполитої, занадто глибоко розуміємо свій державний обовязок, щоб тільки платити й їхати по-

тягом, чи пароплавом". В зрозумінні усієї ваги органічного, а не механічного розв'язування української проблеми в Польщі, українці Волині стараються найбільше навязати стичности з польським громадянством, щоб воно зрозуміло і оцінило значення українського питання і пізнало українців в спільній праці в мішаних організаціях на Волині. „Але й тут здибуємось з незрозумілою акцією,“ — промовець вказує на „шовіністичну варшавську пресу,“ яка „сугерує польському громадянству на Волині конечність боротьби з українськими стремліннями"... „Кінчаючи свою промову,—заключив посол Скрипник,—стверджую, що в поході за ліпше завтра Польщі ми, українці Волині, прагнемо дотримати кроку польському народові. Домагаємось одного: рівного трактування в поході, а також запевнення, що наш уділ і роля в Державі не обмежаться тільки до ролі самих лише шереговців“.

20 лютого б. р. підчас дискусії над бюджетом Міністерства Освіти виступив на пленумі Сейму посол М. Бура.

„Не перебільшив би я,—заявив посол М. Бура,—коли б назвав сучасний стан освіти на Волині катастрофальним“.

А то тому, що рівень сучасних народніх шкіл на Волині є дуже низький; часто трапляється, що учень, закнчивши школу, по двох-трьох роках знову повертає в стан анальфabetизму. Причину цього явища вбачає посол у факті ігнорування рідної мови в шкільній науці на Волині й обсадженні зчительських етатів особами, що не знають укр. мови.

„Учитель на наших теренах нераз є єдиним інтелігентом на селі, а тому його роля, як вихователя, є дуже велика. Але виконати її зможе вчитель тільки тоді, коли він буде належно підготовлений до праці на терені з мішаною людністю... Міністерство до цього часу не подбало про організацію сталого й вистарчаючого по кількості й якості допливу місцевих учительських сил з відповідних наукових закладів Волині“...

Подякувавши міністра за приділення нових етатів у мин. році та обіцянку цього ж на наступний рік, посол М. Бура підкреслив, що, коли й надалі кандидати на ці етати рекрутуватимуться зпоза Волині, „мусимо попередити п. Міністра, що така персональна політика не досягає цілі, бо для такого вчителя є цілком натуральним навіть змушувати українських дітей виголошувати молитви в польській мові“.

Далі посол М. Бура освідчив, що організоване польське громадянство Волині (Об'єднання Польської Політичної Думки) так само ствердило конечність належного заспокоєння культурних і освітніх потреб українського населення, а тому ці наші вимоги не є продуктом заогненої національної вражливости.

Згадав посол М. Бура і про радіо. Відомо, що Волинь отримає власну надавчу радіостанцію аж у 1939 році. А тому, мовляв, що львівська й варшавська радіостанції занедбують культурні потреби українців, у той час, як київська й інші совітські радіостанції надають досконалу українську програму й при цій нагоді провадять комуністичну агітацію, посол підкреслив, що „часи, в які ми живемо, вимагають від Держави швидкого й цілевого ді-

лання“.

Говорячи про середнє й спеціальне шкільництво, посол нагадав про справу Укр. Гімназії в Рівному

Закінчив свою промову посол М. Бура підкресленням „конежности генерального розв'язання української проблеми взагалі, а на освітньому відтинкові—зокрема“, бо „цього розв'язання вимагає найвища рація стану Речипосполитої“.

Підчас же дискусії над бюджетом Міністерства віроісповідань і освіти виступив з промовою в справах Православної Церкви в Польщі посол прот. М. Волков, промову якого з огляду на її значення для церковного життя і спорідненість характерові і цілям нашого церковно-громадського органу, уміщуємо *далі повністю*, зазначивши при тому, що, як інформує нас „Волинське Слово“ (ч. 7 б. р.), Українська Парляментарна Репрезентація Волині, в особах Голови посла С. Тимошенка і посла прот. М. Волкова, 11 і 12 лютого, мала можливість обговорити справу що до виступу на пленумі Сейму у зв'язку з потребами Православної Церкви в Польщі з Його Блаженством митрополитом Діонісієм на спеціальній авдієнції.

Промова на пленумі Сейму 20 лютого б. р. посла прот. Мартина Волкова.

Високий Сейме! Хочу перед Високою Палатою і Урядом, в кількох реченнях, ствердити, що в тій ділянці релігійно-громадського життя, яка називається офіційно „Св. Автокефальна Православна Церква“, є багато істотних і засадничих пекучих справ, що вимагають невідкладного полагодження.

Православна Церква в Польщі зеднує під своєю духовою опікою понад чотири мільони громадян, що замешкують майже виключно на східних кресах, на тім найбільш загроженім терені Держави, і добре розуміє, що обов'язком її являється не тільки виховання тих громадян на засадах віри і моралі християнської, не тільки охорона їх від ріжної деструктивної і розкладової агітації, але ж і духового сполучення їх з державою Польською.

З огляду на такі важні завдання Православної Церкви на східних кресах чи Держава дала їй засоби, необхідні для довершення тої місії?

Відношення Держави до Церкви в Речипосполитій Польській по відродженні проявилось на початку в слідуючих актах: а) видання т. зв. „Тимчасових правил“; б) організація Церковної влади на зразок Синодальної Російської Церкви; в) узискання автокефалії; г) урухомлення духовних шкіл середніх і Студії Теології при Варшавському університеті та інше

Але, як каже один із знавців сучасного стану Православної Церкви в Польщі—п. Януш Волинський в своїй книжці „Польща і Православна Церква“: „Тимчасові правила, затримуючи синодально-консисторський устрій, виразно бюрократичний, засадни-

чо чужий місцевій людності, серед котрої, не дивлячись на столітню перерву, живі ще були соборні традиції, не приєднували вірних до такого устрою; так само і автокефалія, значення якої тоді тільки могло увійти у свідомість широкого загалу православних, коли б заспокоїла його прагнення традиційні до співурядування в Церкві, не була здібна—в умовах Тимчасових правил—стати суттєвим, а не формальним тільки виразом церковної єдності. Коли далі зважити, як міцно серед населення Польщі момент віроісповідний зв'язаний з національним, що відживає чим далі могутнішим голосом, то стане ясным, як просто пекучою проблемою є питання такої реорганізації устрою, яка б, об'єднуючи духовенство і вірних в одну гармонійно співпрацюючу цілість, забезпечила належно ту власне єдність, що становить інтерес і Церкви і Речипосполитої.

Властиво тої „гармонійно співпрацюючої цілості“, себто соборности, як найважливішої каноничної підстави життя і розвитку Православної Церкви, або властивого їй внутрішнього устрою бракує Церкві в Польщі до сього дня. Натомість усталізовався бюрократизм, який забиває творчого духа і ослаблює її організм, а ширший загал її вірних не може додуматися, кому і з якою метою потрібний в Польщі отой пережиток царської Росії, т. зв. синодально-консисторський устрій, який так сильно затяжив на долі тамтої Церкви.

Рівнож бракує нашій Церкві до сьогоднішнього дня закона, який нормує правне відношення Церкви до Держави. Отже з великою втіхою і радстю привітало православне громадянство в Польщі появлення 30 травня 1930 р. грамоти Пана Президента Речипосполитої, яко довід цілковитого зрозуміння Зверхником Держави необхідности скінчення врешті з тим ненормальним явищем в Польщі і установа для нашої Церкви властивих норм правного відношення до Держави і внутрішнього устрою, опертого на засадах соборности, які в історичному минулому Польщі знайшли найкращий вислів в ухвалах Пінської Конгрегації і Чотирьохлітнього Сейму. На жаль. Скликана в грудні 1791 року по ініціативі Великого Сейму Пінська Конгрегація, при активному уділі в її працях визначних представників польського громадянства на чолі зі знаним в історії сандомірським послом Михайлом Кохановським, опрацювала проект організації Церкви на протязі двох тижнів, а через неповних п'ять місяців пізніше той проект був вже затверджений Сеймом.

Як же інакше та справа виглядає тепер! Підготовчі праці до скликання Генерального Собору і опрацювання відповідного закону про устрій Церкви по думці Грамоти Пана Президента почато р. 1930, але терміну цілковитого скінчення тих праць не можна передбачати ще й сьогодні. Знаємо, що праці т. зв. Мішаної Комісії, складеної із представників Уряду і вищої ієрархії, стали на місці, коли приступлено до розглянення найважливіших питань, а саме: правного відношення Церкви до Держави, нерухомого майна церковного, бюджету, штатів і т. п.; вже сім місяців, як та Комісія взагалі не засідала.

Повинен зазначити, що на тлі такого ненормального правного стану Православної Церкви в Польщі повстали різні дуже шкідливі і для її діяльності і для її авторитету в масах явища. А саме — найбільш болісним явищем є якась безправність того православної душпастиря, на якому тяжать такі великі завдання на рубежах східних Речипосполитої. Він непевний завтрішнього дня, з хвилиною, коли надіне на себе рясу, тратить горожанські права, в кожній хвилині можна перенести його на друге становище або звільнити, і нема інстанції, до якої він міг би скерувати скаргу. Може він був перенесений і видалений з того чи іншого терену розпорядженням адміністративної влади без жадного в'яснення свого поступовання.

Так само дуже шкідливим для нормального розвитку Православної Церкви явищем є неунормований маєтковий стан, що спирається рівно ж на неунормованих правних стосунках до Православної Церкви в Польщі. До сьогодні Церква не є власницею свого нерухомого майна, і те нерухоме майно часами, так само без в'яснення причин, буває предметом розпоряджень адміністративної влади. Знаю, наприклад, що в деяких випадках дирекції державних лісів у власному заряді парцелюють церковну землю, яку властиво треба було б повернути тій Церкві.

З огляду на те, звертаюсь до Високої Палати, щоб за прикладом Великого Сейму зацікавилися порушеною вище справою хоч би з погляду на її велике значення в загальній політиці Держави. Звертаюсь рівнож до Високого уряду в особі п. Міністра Віроісповідань і Освіти, щоб скликання Генерального Собору, а також опрацювання і впровадження в життя Закону про взаємовідносини Церкви і Держави і устрій внутрішній Церкви визнав справою наглою і полагодив її по думці Грамоти Пана Президента від 30 травня 1930 р. і згідно з традиціями нашої Церкви, приймаючи при тому під увагу національні домагання її вірних.

Одночасно просив би, щоб до часу полагодження повищого правного завдання було занежаяно усякої спроби використати сучасний ненормальний стан Православної Церкви в Державі для цілей їй невластивих і дуже, на мою думку, шкідливих і для неї і для держави. Маю на думці, Пане Міністре, змушування православної духовенства на теренах де-яких східних воевідств до навчання релігії в початкових школах в польській мові і то під загрозою видалення не тільки з парафії, але й з терену воевідства. Маю глибоке переконання, що та наука не потрафить до серця молоді. Мушу пригадати ту педагогічну аксіому. Від XVII віку признано аксіомою, що діти повинні побірати, принаймні в наймолодших роках, науку не тільки в мові рідній, але матірній (голос: Хто те зарядив?). І Конституція Речипосполитої, яка нас всі зараз зобов'язує, так само полагоджує те право Православної Церкви до навчання релігії в матірній мові (Голос: Хіба Міністерство про те не розпорядилось?). Властиво може Пан Міністер зволів би ту річ в'яснити.

Маю глибоке переконання, що наука та не дійде до серця

дитини, що такий катехета не почуває себе добре перед власною совістю і має великий жаль до влади за те насильство над його сумлінням, і що врешті православне населення, навіть в тих околицях, де національна свідомість означається словом „тутейший“, хоч погоджується мовчазно з тим фактом, але та мовчанка не здорова і небажана для державних інтересів на тих власне теренах.

Царська Росія таким способом, за посередництвом Церкви, русифікувала українців і білорусинів кількасот літ. Знаємо, що наслідки були відемі і для Церкви й для Російської держави. Вважаю, що в теперішніх часах ті експерименти тим більше будуть шкідливими і повинні їх чим швидче занехаяти.

На закінчення порушу дуже дражливе для православного населення Східніх Кресів питання, яке вже не раз було порушено з цієї трибуни перед Високою Палатою і в меморіялах до Високого Уряду від українських православних послів і від організованого українського громадянства Волині. Є то питання освіти кандидатів до священницького стану. При розрішенні того завдання постуляти православного українського населення Волині заслуговують на особливе узгляднення.

Волинь не може погодитися з тим фактом, що в XVI і XVII вв. мала вищі духовні школи: Академію в Острозі і філію Могиллянської Академії в Гощі, в Польщі ж XX віку Уряд заміряє позбавити українське православне населення можливости вчити своїх дітей — будучих душпастирів — тут, на місці, в добре зорганізованій середній школі чи богословському ліцею в Кремянці, в близькому сполученні з тереном майбутньої їх праці, в оточенні рідного побуту і природи і в рідній українській мові, бо ж з тою мовою майбутній душпастир на Волині буде мати завше до діла не тільки в душпастирській і громадській праці, але і в Богослуженні. Тут повстає нова проблема, яка не має належного розуміння і відповідного устосунковання як міродатних сфер, так і польського громадянства. Українізаційний рух Православної Церкви на Волині був віддавна. Віддавна український нарід прямував до впровадження національного моменту до церковних обрядів в постаті коляд, кантат і т. п. з метою активізації свого уділу в церковнім богослуженні. Рух той після війни став більш радикальним, більш підсиленим на цілому терені, занятому українським народом, бо є він органічною національною рефлексією, природним вислідом грізного явища в Церкві Совітської Росії. Політик довільно може собі трактувати те явище як політичне, але знайомий з тим тереном церковний діяч бачить в тім русі тільки єдиний рятунок широких мас українського населення від того згубного формалізму і несвідомости релігійної, яка наступила внаслідок примусової сполуки нашої Церкви з Церквою Російською. Неслушним є твердження, що церковно-словянська мова для нашої Церкви є такою, як для Західньої Церкви мова латинська. Отже стверджую, що оскільки католики тої або другої національності слухають святу мшу в латинській мові, остільки кождий з них вживає рідної мови в щоденних молитвах і слухає

в тій же мові богослуження додаткове.

Треба послухати, прошу Високу Палату, як український хлоп вимовляє повсякденні молитви, особливо ж хлопка, — тоді і найбільший противник українського руху в нашій церкві, коли матиме на оці добро Церкви, відразу змінить свій погляд на зазначену проблему.

Реасумуючи все сказане, дозволю собі від імени Української Парламентарної Репрезентації Волині і цілого загалу українського населення ствердити, що позбавлення Волині духовної школи нічим не обґрунтовано, що реалізація того заміру буде великою кривдою для нашого народу, шкідливим для Церкви і шкідливим для Держави, бо в акції сильнішого зеднання українського населення Волині з Державою буде немилим дражливим дисонансом на протязі дуже й дуже довгого часу.

Православна Церква хоче найскорше позбавитися тих вузлів, що вязали її з Церквою б. Росії і довели її до того власне формалізму, до того формального уділу в богослуженні і молитвах, до тої релігійної несвідомости, в Польщі Відродженій, в нових для неї умовах, хоче бути новим організмом, хоче бути творчим чинником в житті не тільки релігійним і громадським, але й в політичнім для реалізації історичного гасла Начального Вождя прорух Польщі до гори.

Хочу ще, Пан Маршалку, тільки відповісти п. послові Шимановському. Посол Шимановський порушив дуже поважне питання значення словянської літургічної мови в Східній Церкві і висловився, що та мова стала ніби істотою нашого Церковного життя і нашого Церковного устрою. То є помилкове і розходитья з правдою. Бо Східня Церква визнає в засаді національну мову кожного народу мовою літургічною. Аджеж маємо Церкви румунську, грецьку, сирійську, коптську, маємо багато тих національних церков в тім значенні, що в народній мові відправляються богослуження. Св. апостоли Кирил і Мефодій не мали на увазі створювати т. зр. 4 мовну ересь, як була колись 3-х мовна, що говорила і на хресті Христовім був напис в трьох мовах—гебрійській, грецькій і арамейській і доводила, що то є ознака, ніби тільки в тих мовах Господь Бог охоче приймає молитви і слухає богослужень. Отже не заміряли вони створить ще четверту мертву мову словянську, як мову літургічну. Навпаки, історія стверджує, що вони впровадили до вжитку церковного словянську мову живу, з її усіма акцентами і вимовою, і тільки в тій живій мові повчали словянських моравів і на ту власне живу мову переклали богослужбові книги і православне богослуження. Тому образою являються для тої ідеї, яку вони несли, ствердити, що церковно словянська мова—мова свята, єдине надається до богослуження. Їх ідеєю було наблизити істини Христові до серця і розуму простої людини.

Деклярація Полковника Адама Коца і Св. Синод Православної Церкви.

Св. Синод на останній своїй сесії 26 лютого — 3 березня б. р., відкликуючись на декларацію полковника Коца, яка являється в останньому часі найвизначнішою подією в політичному житті Польщі, повзаяв, як подає варшавське „Слово” (ч. 10 б. р.), ухвалу слідуючого змісту.

„В звязку з ідеологічно-політичною декларацією, виголошеною 21.ІІ б.р. видатним гольським політиком полковником Адамом Коцом, відкривається в житті польського народу доба єдності і солідарності найкращих творчих сил народа під проводом Маршала Смиглого-Ридза, наступника ідеї незабутнього Творця відродженої Польщі Маршала Йосифа Пілсудського. В своїй декларації Полковник Адам Коц підкреслив значення релігійного моменту в житті Польщі і дав підстави вірити, що наша Свята Церква знайде в Польській Державі необхідні умови для нормального життя і правильного розвитку. Маючи величезне значення не тільки для синів польського народу, але й для всіх народів, що замешкують в Польщі, незалежно від їх віроісповідання, декларація ця, як могутній заклик до створення щасливої і сильної Польщі, кличе до загальної праці і вірних Православної Церкви — білорусів, москалів, українців і чехів.

Маючи це на увазі, Священий Синод Автокефальної Православної Церкви в Польщі на засіданні 27 лютого б. р. висловив свою готовність до співпраці в реалізації принципів декларації Полковника Коца для скріплення могутності і слави Польської Республіки.“

ВОЛИНСЬКИЙ ЕПАРХІЯЛЬНИЙ МІСІЙНИЙ КОМІТЕТ оголошує

К О Н К У Р С

на складення докладного, в українській мові, підручника для духовенства по катехизації дітей сповідного віку, примірно до програми, що його містить в собі „Інструкція парафіяльному духовенству в справі катехизації православної молоді” (Варшава. Синодальна друкарня. 1932. Ч. 1, стор. 1—10).

Термін представлення підручника на конкурс — 1 вересня 1937 р. Підручник представляється у виді рукопису чи відбитки на машинці, в письмі чи друку на одній стороні аркуша. Автори підручників подають на рукопису вибраний ними девіз, який уміщують також на зовнішній стороні запечатаної коперти, яку прикладають до рукопису; в коперті, яка відкривається по присудженні премії, повинно подати своє ім'я і прізвище та адресу.

За кращі підручники, які Комітетом, або виділеним ним журі, признані будуть гідними премії, Комітет визначає для авторів три премії I — 200 зол., II — 100 зол. і III — 75 зол.; рукописи, нагороджені премією, стають власністю Місійного Комітету.

Присилати праці на адресу: Кремянець. Волинська Духовна Консисто́рія.

За Голову Комітету *прот. М. Тучемський.*
Секретар *М. Кобрин.*

ОФІЦІЙНИЙ ВІДДІЛ.

Про збереження і впорядкування церковних бібліотек.

Волинська Духовна Консисторія. 23 лютого 1937 р. № 3104.
До пп.-оо. Благочинних Волинської єпархії.

До Духовної Консисторії поступають відомости, що в багатьох парафіях п.п. о.о. Настоятелі не звертають уваги на належне збереження бібліотечного церковно-парафіяльного майна, не провадять каталогу книжок і журналів, що маютьяся при церквах. Трапляється, що цінні книжки з церковно-парафіяльних бібліотек пропадають. Бували випадки, що пп.-оо. Настоятелі при переміщенні до інших парафій забирали з тих бібліотек частину книжок і журналів, рахуючи їх своєю власністю.

Духовна Консисторія, на підставі ухвали Єпархіяльного Місійного Комітету, затвердженої Його Високопреосвященством, резолюцією з дня 20.І б.р., пропонує Вам ужити відповідних заходів що до належного збереження бібліотечного церковно-парафіяльного майна, а для того наказати пп.-оо. Настоятелям парафій дорученої Вам благочинницької округи:

1. Обовязково завести при кожній церкві каталог книг і журналів, які маютьяся в парафії й поступають до бібліотеки.
2. Всі книжки і журнали, що потребують брошюровки й оправи, привести до порядку.
3. Записати всі книжки і журнали до опису церковного майна, з зазначенням вартости їх.
4. При передачі парафії новопризначеним Настоятелям бібліотечно-парафіяльне майно здавати під розписку, згідно з бібліотечним каталогом.

Відповідальність за виконання цього розпорядження покладається на пп.-оо. Благочинних, а тому Ви зобов'язані при візитації доручених Вам парафій звертати увагу на стан бібліотеки й на належне збереження бібліотечного майна.

Єпархіяльний бюджет на 1937 рік.

Волинська Духовна Консисторія 4 березня 1937 р. № 3567.
До Всечесного Духовенства Волинської єпархії.

Волинська Духовна Консисторія подає до відома Всечесного Духовенства єпархії, що єпархіяльний бюджет на 1937 рік, пред-

ставлений Його Високопреосвященству Духовною Консисторією в загальній сумі 202.000 зл. по стороні прибутків і видатків, затверджено Його Високопреосвященством, Високопреосвященішим Алексієм, Архієпископом Волинським і Кремянецьким, 1.І. 1937 р. Обложення епархіяльними зборами на 1937 р. залишено, як і загальна сума бюджету, в тій самій сумі, яка була принята на 1936р. Що торкається розпределення суми обложення на Благочинницьку округу по окремих парафіях, то Духовна Консисторія обіжником до пп.-оо. благчинних від 7 XII 1936 р. запропонувала самому духовенству вирішити на благочинницьких зібраннях (собориках), чи залишається розпределення по парафіях з попереднього 1936 р. чи має бути зроблене нове розпределення, — останне мало бути тоді переведено до 1 березня б. р.

Бюджет на 1937 рік представляється в слідуючих сумах:

Назва	Прибуток		Видаток	
	по бюдж. 1936	на 1937 р.	по бюдж. 1936	на 1937 р.
Допомога від Міністерства віроісповідань на канцелярію	7.000	7.000		
Від Свічного Комітета	18.000	18.000		
Від блянк. церк. письм.	5.500	5.500		
Епарх. Збори від духовенства та церков	171.500	171.500		
Утримання Свящ. Синоду			42.000	42.000
” особ. складу К-рії			74.580	74.580
Забезпечення урядовців в Убезп.			7.458	7.458
Видання Вол. Епарх. органу			10.000	10.000
Епархіяльна Місія			5.000	5.000
Фонд ім. Його Блаженства			2.850	2.850
Канцеляр. та господ. видатки			11.000	11.300
Комірне за буд. для архиву і метричного столу			—	1.320
Почтові видатки			5.000	5.000
Допомога Вол. Дух. Семінарії			7.500	6.000
Інтернат при Студії Богосл. Ун.			4.000	4.000
Субвенція студ. Теолог. поза інтернатом			2.000	2.000
Субвенція Укр. Гімн. на Волині			3.500	3.500
Субвенція Рівенській Школі ім. гетьмана Мазепи			300	300
Утрим. архієрейських домів			6.600	6.600
На канцеляр. благочиній			9.335	9.335
На ремонт Лаври			10.000	10.000
Допомога б. уч. п. Чистосердову			600	600
Непередбачені видатки			277	157
Р а з о м	202.000	202.000	202.000	202.000

Бюджет Єпархіяльного Свічного Комітету на 1937 рік.

Волинська Духовна Консисторія. 4 березня 1937 р. № 3568.
До Всечесного Духовенства Волинської єпархії.

Волинська Духовна Консисторія подає до відома Всечесного Духовенства єпархії слідуочий бюджет Волинського Єпархіяльного Свічного Комітету на 1937 р., затверджений Його Високопреосвященством, Високопреосвященішим Алексієм, Архієпископом Волинським і Кременецьким, 5.I.1937 р.:

Назва	Прибутки	Видатки
Від продажу свічок	102.380	
Від продажу інших товарів	9.000	
Чистого прибутку від оборотів склепу	5.000	
На утримання Завідуючого Свічним Забудом, урядовців Комітету та робітників Заводу		21.300
На утримання Арієрейського хору		600
На допомогу Єпарх. Попечительству		720
На утримання Перелісецького подвірря Обиць- кого жіночого монастиря		360
На винагородження Членам Правління за дні Засідань		300
Забезпечення працівників в Убезпечальні		2.000
На переведення ревізій складів Єпархії		1.000
На поштові видатки		800
На доставку та опаккування товарів		4.000
На канцелярійне приладдя		800
На опал та освітлення		1.500
Арендна плата за помешкання Заводу		1.800
Комісового винагородження Зав. складами		5.000
На страховку		200
Консисторії по Єпархіяльному бюджету		18.000
На зменшення розцінок, знищення в дорозі товарів, винаття додаткових робітників та ріжні непередбачені видатки		8.000
На закуп ріжних матеріялів для Заводу		50.000
Разом	116.380	116.380

Бюджет Єпархіяльного Свічного Комітету в минулому 1936 р. виносив 79.160 зол., згідно ухвали Єпархіяльного Зібрання 12—13 лютого 1936 р. Збільшення суми бюджету на 1937 рік до 116.380 зол., себто на 68⁰%, пояснюється, згідно доклада Голови Комітета протоієрея С. Михалевича, збільшенням продукції Свічного Заводу, яка з 13.610 клг. виробу свічок в 1935 р. піднялась до

21.500 ккг. свічок в 1936 р. і виявляє тенденцію до дальнішого зросту, даючи підстави до сподівань, що в міру сплати боргів по невдалих операціях попередніх років (операції з дзвонами від 1929 р.), Свічний Завод може принести значні полекшення для духовенства в утриманні Синодальних та Єпархіяльних установ, при умові, розуміється, коли духовенство і церковні старости стисло будуть притримуватися розпоряджень про набуття всього потрібного для церкви виключно зі складів Єпархіяльного Свічного Комітету.

Про обов'язки духовенства, як урядовців стану цивільного.

Волинська Духовна Консисторія. 23 лютого 1937 р. № 3106. До Всечесного Духовенства Волинської єпархії.

В обіжнику від 27 січня 1937 року, Ч. 7 про порядок кореспонденції з урядовцями стану цивільного, Міністерство Внутрішніх Справ наказує органам Влади Адміністраційної в справах надзору над реєстрацією стану цивільного зноситися безпосередньо з духовними, що виконують обов'язки урядовців стану цивільного

В узаasadнення того розпорядження Міністерство Внутрішніх Справ, покликуючись на відносні правні постуляти та рішення Найвищих Інстанцій Судових й Судово-Адміністраційних, встановлює, що духовні, які провадять книги актів в значенню доводів стану цивільного, являються урядовцями стану цивільного, а тому й урядовцями державної адміністрації.

Подаючи про це до відома духовенства, Єпархіяльна Влада пропонує духовенству, що провадить акти стану цивільного, стисло та докладно підпорядковуватися зарядженням Влади Адміністраційної в тому ресорті й памятати, що в разі нарушення тих розпоряджень й взагалі приписів про порядок урядовання в справах провадження книг стану цивільного й реєстрації населення, Адміністраційна Влада буде порушувати проти винних в тому карні судово-адміністраційні справи, яко урядовців державних, з усіма наслідками, що виникають з приписів кодексу карного.

Про збірку пожертв в день свята Благовіщення на користь Луцької Україн. гімназії.

Волинська Духовна Консисторія. 10 березня 1937 р. № 4091. До пп.-оо. Благочинних парафій Луцького, Горохівського, Ковельського, Любомльського й Володимирського повітів.

Товариство ім. Лесі Українки в Луцьку, що утримує Луцьку Українську гімназію, має замір поширити мурований будинок гімназії в цілі добудовання приміщень для ліцею, що має повстати з початком наступного шкільн. року, себто з вересня місяця 1937 р.

Отже назване Товариство, маючи на увазі, що з Луцької

Української гімназії користає населення переважно пяти повітів Волинської єпархії, а саме: Луцького, Горохівського, Ковельського, Любомльського й Володимирського, — вважає, що було би справедливим, якби українська людність цих повітів прийшла з певною матеріальною допомогою свому культурному осередкові та виязла в цьому напрямку свою жертвенність.

Із цих міркувань Управа згаданого Товариства звернулася до Високопреосвященішого Алексія, Архієпископа Волинського і Кремнянецького, з проханням допомогти Товариству та дати Архипастирське благословення на переведення в церквах парафій перелічених вище повітів збірки пожертв на утримання й розбудову Луцької Української гімназії.

Його Високопреосвященство резолюцією від 25.II. 1937 р. благословив перевести на означену високу ціль карнавовку збірку пожертв в церквах по всіх парафіях згаданих вище повітів в день свята Благовіщення Пресвятої Діви.

Повідомляючи про вищезазначене, Духовна Консисторія просить Вас, з одержанням цього, запропонувати пп.-оо. настоятелям парафій названих вище повітів, в день Свята Благовіщення Пресвятої Богородиці, 7 квітня б. р., перевести в церквах збірку пожертв на зазначену вище ціль, а зібрані гроші безпосередньо пересилати на таку адресу: Луцьк, ул. Плоцька 20, Українська Гімназія.

Надіслання відомостей про кількість книг та блянків для парафій на 1938 рік.

Волинська Духовна Консисторія. 26 лютого 1937 р. № 3263. До пп.-оо. Благочинних Волинської Єпархії.

Духовна Консисторія просить пп.-оо. Благочинних єпархії до 15 травня ц. р. представити відомість про кількість книг та блянків, потрібних для парафій округи на 1938 рік. Разом з тим Консисторія пояснює, що ці відомості повинні бути складені в книжкових аркушах, які містять в собі, кожний аркуш, 2 сторінки. За книжковий аркуш належить, таким чином, рахувати кожний аркуш у книзі, який пронумерований.

Внески на посмертні випадки.

Волинська Духовна Консисторія. 25 лютого 1937 р. № 3222. До пп.-оо. Благочинних Волинської Єпархії.

Духовна Консисторія повідомляє про наступні смертні випадки: 1) Прот. І. Маньковського, 2) Прот. І. Подчашинського, 3) Свящ. Г. Виногородського і 4) псал. Ф. Блянського.

Згідно ухвали Єпархіяльного З'їзду від 15—17 червня 1927 р., на кожний випадок положено по 1 зол. від свящ. й 50 грош. від псаломщика. Таким чином на згадані випадки священики вносять

по 4 зол., а псаломщики по 2 зол.

Зприводу того пропонується в двотижневий термін, з дня оголошення цього, внести до каси Консисторії з двочленним причтом по 6 зол., а з парафій з многочленним причтом: по 4 зол. від кожного свящ. й по 2 зол. від кожного псаломщика.

Внески на пожарні випадки.

Волинська Духовна Консисторія. 25 лютого 1937 р. № 3223
До пп.-оо. Благочинних Волинської єпархії.

Духовна Консисторія просить об'язати членам причтів округи, що на підставі обіжника від 16.V.1931 р. за Ч. 7185 і постанов їй, затверджених Його Високопреосвященством, Високопреосвященішим Владикою Алексієм, ухвалено видати допомогу нищезначеним особам, які потерпіли страти від знищення пожаром в 1936 р. власного їх майна:

1. Свящ. Г. Корольчуку, настоят. парафії Менчиці, Володим. пов.
2. Свящ. Н. Білецькому, настоят. парафії Потуторов, Крем'ян. п.
3. Свящ. Д. Білецькому, настоят. парафії Велимче, Ковельськ. п.
4. Свящ. М. Євчуку, настоят. парафії Лавров, Луцького повіту.

Взноси на пожарні випадки, як було повідомлено духовенству згаданим обіжником, вносяться в тій сумі, яка положена на смертні випадки, рахуючи на кожний випадок по 1 зол. від свящ. й по 50 грош. від псаломщика З приводу чого пропонується на протязі двотижневого терміну, з дня оголошення цього, внести до каси Консисторії від парафій з двочленним причтом по 6 зол., а з парафій з многочленним причтом по 4 зол. від кожного свящ. й по 2 зол. від кожного псаломщика.

Адміністративні переміни.

1 січня. Александра Диткевича з 1 січня призначено заступником псаломщика в с. Вічинях, Луцького повіту.

1 січня. Ананія Іваненка призначено на посаду псаломщика до с. Синова, Ковельського повіту, з 1 січня.

1 січня. Павла Сименовича призначено з 1 січня на посаду регента Яревищської парафії, Козельського повіту.

1 січня. Псаломщика з с. Столпина, Рівенського пов., диякона Івана Кузьмича, згідно прохання, з 1 січня переміщено на посаду псаломщика Різдво-Богородичної парафії м. Березно, Костопільського пов.

1 січня. З 1 січня пореміщено: псаломщика Різдво-Богородичної парафії м. Березно, Костопільського пов., Івана Рубановича — на посаду псаломщика до с. Самостріл, Рівенського пов., і псаломщика з с. Самостріл Матфея Притулу — на посаду псаломщика до с. Боржемця, Дубенського пов.

1 січня. Заступника псаломщика з с. Шушковець, Крем'янецького пов., Івана Вдовиченка з 1 січня призначено на таку ж по-

саду до с. Дзвиняче, того ж пов.

1 січня. Вик. об. псаломщика в с. Боржемці, Дубенського повіту, Павла Хмарука з 1 січня призначено на посаду заступника псаломщика до с. Шушковець, Крем'янецького повіту.

1 січня, Псаломщика з с. Нискинич, Володимирського повіту, дякона Іоана Ємчика, згідно прохання, з 1 січня переміщено на посаду псаломщика до с. Жажкович, Володимирського пов.

1 січня. Псаломщика з с. Жажкозич, Володимирського повіту, Якова Осташевського з 1 січня переміщено на посаду заступника псаломщика до с. Микулич Хотячівських, Володимирського повіту.

1 січня. Псаломщика Ілію Пашинського позоставлено на посаді псаломщика в с. Нискиничах, Володимирського повіту.

1 січня Дякона Філофея Лілякевича, за переходом у Варшавсько-Холмську єпархію, звільнено з посади псаломщика Міньковецької парафії, Дубенського повіту, і виключено зі складу клира Волинської єпархії.

1 січня. Заступника псаломщика з Яревищ, Ковельського повіту, Івана Віжелського призначено з 1 січня на посаду псаломщика до с. Міньковець, Дубенського повіту.

1 січня. Заступника псаломщика Св.-Успенської парафії м. Сокуля, Луцького повіту, Терентія Локацького з 1 січня призначено на посаду псаломщика до с. Столпина, Рівенського повіту.

1 січня. Александра Марчевського, що скінчив дяківську школу, призначено заступником псаломщика до с. Корнина, Рівен. п.

1 січня. Николая Русановича, що скінчив дяківську школу, з 1 січня призначено на посаду заступника псаломщика до с. Темногаєць, Крем'янецького пов.

1 січня. Дякона Гавриїла Хруленка з 1 січня призначено на посаду псаломщика до м. Варкович, Дубенського пов.

1 січня. Псаломщика з Варкович, Дубенського пов., дякона Мойсея Фірковського з 1 січня переміщено на посаду псаломщика до с. Синьова, Рівенського пов.

1 січня. Псаломщика з с. Синьова, Рівенського пов., Івана Іскру з 1 січня переміщено на посаду псаломщика Св.-Успенської парафії м. Сокуля, Луцького пов.

1 січня. Псаломщика Св.-Успенської парафії м. Сокуля, Луцького пов., Михаїла Пушкарчука з 1 січня переміщено на посаду псаломщика до с. Вишеньок, того ж Луцького пов.

1 січня Івана Стаховського позоставлено на посаді заступника псаломщика в с. Любче, Луцького пов.

24 січня. Б. псаломщика Михаїла Варжанського з 15 січня призначено на посаду псаломщика до с. Жолобів, Крем'янецького повіту, на місце дякона Лонгіна Кресовича, що перейшов на службу до Варшавсько-Холмської єпархії.

ХРОНІКА.

Урочистості 19 березня. Виконавчий Відділ Головного Комітету Вшановання Памяти Маршала Йосифа Пілсудського видав слідуючий комунікат:

Днем урочистої жалоби, присвяченим вшанованню Памяти Великого Маршала Йосифа Пілсудського, є день Його смерти.

За життя Коменданта день 19 березня був днем надзвичайних маніфестацій наших почувань у відношенні до Нього і таким в нашій пам'яті залишився. Тому дня 19 б. міс. о год. 18 Пан Президент Речипосполитої в присутності Уряду виголосить промову, присвячену спогадам про Коменданта, яка передаватиметься по всіх станціях Польського Радія.

В святинях відбудуться жалібні богослуження з місцевої ініціативи.

Громадським організаціям так само предоставляється ініціатива скликання в цей день урочистих зібрань, присвячених вшануванню Памяти Коменданта, у власних світлицях з можливістю вислухати через радіо промову Пана Президента Речипосполитої о годині 18.

У Варшаві в Бельведері від год. 11 представлена буде можливість віддання пошани складанням вінків, записуванням до книги і відвідуванням музею пам'яток. Влади військові та шкільні видали розпорядження у власних ресортах.

Сесія Св. Синоду 26.ІІ. — 3.ІІІ. б. р. Сесія Св. Синоду, під головуванням Його Блаженства Митрополита Діонісія, відбулась при участі архієпископів—Віденського Феодосія, Поліського Александра, Волинського Алексія і керуючого Гродненською єпархією Єпископа Люблинського Сави. На сесії прийнято рішення в справі декларації полковника Адама Коца, про що докладно подаємо на іншому місці; призначено на кафедру правлячого Єпископа Гродненського єп. Саву (Советова), а б. керуючого Гродненською єпархією Єпископа Камінь-Коширського Антонія почислено на спокій, з визначенням місця перебування в Мелецькій монастирі Поліської єпархії. З приводу, як інформує варшавське „Слово“. „возбужденія народних мас по поводу допущенія богослужбного польського текста“ (ч 10 б. р.), Св. Синод ухвалив, що віднині тільки Св. Синод буде окремими ухвалами вирішувати що до впровадження в тій чи іншій парафії живої мови в богослуженні—польської, української, білоруської і чеської. Ця ухвала не торкається тих випадків, де жива мова у богослужбовій відправі вже введена в парафіях, а також не стоїть вона на перешкоді заміні м о с к о в с ь к о ї вимови церковно-слов'янського тексту вимовою українською, на що дозволу Св. Синоду не вимагається. На просьбу Т-ва ім. митрополита Петра Могили в Луцьку, Св. Синод прийняв рішення про надрукування Напрестольної Євангелії в українській мові.

Засідання Мішаної Передсоборної Комісії, під головуванням Митрополита Діонісія, відбулись 8—12 березня б. р.

Поворот Владики Волинського Алексія. Владика Алексій, Архієпископ Волинський і Крем'янецький, після двохтижневого побуту у Варшаві на сесії Св. Синоду і засіданнях Мішаної Передсоборної Комісії, повернув до Крем'янця 13 цього березня.

Загальні збори Відділу Т-ва ім. м. Петра Могили в Крем'янці. У неділю 28 лютого б. р., в помешканні Крем'янецької Української гімназії, відбулись Загальні Збори членів Т-ва ім. м. Петра Могили в Крем'янці. На Збори

прибув з Луцька Голова Т-ва Петра Могили п. радник Михайло Ханенко. Збори відбулись під головуванням проф. М. Кобрини, при секретарі М. Редькині; до почесної президії покликано Голову Т-ва М. Ханенка. Проф. М. Кобрин, за відсутністю б. голови Управи Відділу проф. Л. Данилевича, зложив справоздання з попереднього життя Кременецького Відділу. Голова Т-ва М. Ханенко виступив з докладом про сучасні завдання в діяльності Т-ва та познайомив зібраних з розпочатою працею Т-ва, після Загальних Зборів 9.Х м. р., на терені Луцька. Після обміну думок що-до напрямку праці Т-ва, переведено було вибори Управи Відділу і Ревізійної Комісії. До Управи одногосно вибрано: п.-о. Юрія Григоровича. — члена Дух. Консисторії, Б. Коzubського, О. Глужка, М. Редькина, Ол. Мельничука; на заступників — В. Квасницького і С. Січковського. До Ревізійної Комісії обрано прот. С. Міхалевича, проф. Ф. Кульчинського і П. Жиглевича. Ново вибрана Управа зараз же відбула перше засідання, на котрому Головою Управи Відділу вибрано п.-о. Ю. Григоровича, заступником Голови — Б. Коzubського, скарбником — М. Редькина і секретарем О. Глужка.

Засідання Волинського Єпархіяльного Місійного Комітету.

11 цього березня відбулось чергове засідання Волинського Єпарх. Міс. Комітету, присвячене справам видавництва, розгляду протоколів засідань повітових місійних комітетів та інших біжучих діл єпархіяльної місії.

Новий Єпископ Гродненський і Новоградський.

Ухвалою Св. Синоду Православної Церкви в Польщі від 27 II. б. р. на вакантну кафедру єпископа Гродненського і Новоградського призначено єпископа Саву Люблинського, вікарія Варшавсько-Холмської єпархії. Пресвящений Єпископ Сава (Советов) народився 6 квітня 1898 р. в Петербурзі. Р. 1915 скінчив там же гімназію, а за рік скорочений карс Пажеського Корпуса р. 1916; в офіцерськiм чині брав участь у війні світовій і горожанській, в час якої емігрував з білими російськими військами. Р. 1921 поступив на богословський факультет Білгородського університету в Югославії, на II курсі прийнявши монашество. До Польщі ієромонах Сава прибув в кінці 1926 р. на посаду ректора Інтернату для студентів-теологів. В січні 1928 р. мусів опустити Польщу; в кінці 1928 р. дозволено було владою на поворот до Польщі. В листопаді 1929 р. архимандрит Сава призначений був директором Державного Інституту для студентів-теологів. Хиротонія в єпископи о. архимандрита Сави відбулась у Варшаві 3.IV. 1932 р.

Курси Т-ва ім. м. Петра Могили в Луцьку. Заходами Товариства ім. митрополита Петра Могили в Луцьку організовано перші на Волині курси для дорослих неписьменних і малописменних, в українській мові. Курси відбуваються що дня в вечірні години в помешканні Луцької Української Гімназії. Напочаток зголосилося на курси коло 60 осіб з м. Луцька і околиць (деякі слухачі за 4-6 кілометрів — с. с. Рованці і Ківерці). Навчання на курсах безплатне. Відкриття курсів відбулося 3 лютого ц. р., коли було відправлено молебна п.-о. Ол. Мильковим в послуженню оо. дяконів М. Корніча і І. Карася.

Протягом першого тижня приймали ще зголошення нових слухачів, але, коли число слухачів перейшло понад 75, дальший запис припинено. Виклади для неписьменних і малописменних відбуваються 4 рази на тиждень, окрім того два рази на тиждень викладаються ручні роботи для жінок (трикотарство).

Завідує курсами пані Г. Д. Чирко. На курсах викладають: Закон Вожий—о. Ол. Мильков, українську мову (грамота і бесіди) п.п. Г. Чирко і А. Кабайдівна, рахунки—п.п. П. Дмитревич і М. Щербатюк, громадське виховання—п. Б. Моргаєвська, бесіди з географії—п. директор Української Гімназії Б. Білецький і бесіди з фізики—п. проф. О. Кисличенко, ручні роботи (трикотарство) викладають п.п. М. Орлова і С. Каверова. Курси було розраховано на 2 години (лекційних) денних викладів, але на бажання самих слухачів виклади збільшено до 3 (лекційних) годин денно. Завдяки допоміж. п. Директора Луцької Української Гімназії Б. Білецького, що відступив для курсів помешкання, і самопосвяті викладавців та опікунок, Товариство ім. м. Петра Могили змогло відкрити курси, вкладаючи лише мінімальні грошові засоби на обслугову, світло, утримання чистоти і т.п.

Сподіваємось, що приклад Товариства ім. м. Петра Могили в Луцьку заохотить до подібної праці й інші культурно-освітні організації, в першу чергу відділи цього Товариства.

Місійні курси народні в с. Перенятині на Дубенщині.

21—25 лютого б. р. в с. Перенятині, де по світовій війні поширилась секта п'ятиде-

сятників (до 200 осіб з дітьми), відбулись, під проводом в. об. єпарх. місіонера св. св. Х. Казновецького, місійні курси народні, при участі в богослуженні пп.-оо. Яворського Хрисанфа, Зварича Івана, Корнійчука Аннії. В. об. місіонера виголосив під час курсів ряд поучень до народу про ієрархію, про почитання Божої Матері, святих, про шанування св. образів, Чесного Хреста Господнього, про необхідність постів, сповіді, тайни Св. Причастья, про молитви за живих і померлих. В день імени Владики Волинського Алексія 25 лютого відправлено було молеба з многоліттям Владики. Під час богослужень в усі дні курсів співав місцевий хор під керуванням псаломщика Є. Сльозка.

Громадська боротьба з сектантським бузувірством. Кількох людей в с. Грушовці Погорілівської парафії, Костоп. пов., іменуєючи себе „євангелистам-пятидесятниками“, порушили спокій на селі своїм бузувірством на „релігійних зібраннях“ („раденіях“). Малі діти, серед яких були і школярі місцевої школи, що їх приймали на свої зібрання сектярі, не змогли знести диких вигуків, гавкання, реву бузувірів і впадали в гістерію, корчилились в судорогах, чорніли, кусали одно одного; другого дня, приходячи до школи, були як трупи, до шкільної науки не здібні. Занепокоєні батьки, без відому яких сектярі допускали на свої зібрання дітей їх, звернулись до членів громадської ради села, яка відбула в цій справі, з дозволу вїйта, засідання 19.ІІ б. р. Громадська рада, заслухавши повідомлення про зібрання і участь там дітей керівнички школи та місцевого настоятеля, ухвалила звернутися до влади з просьбою про суворе покарання сектантів, які відважилися затягувати неповнолітніх на свої зібрання та змушувати їх до участі в зібраннях з великою шкодою для здоровля і моралі, а також з просьбою заборонити сектантам в селі Грушовці такі зібрання, що відємно впливають на молодь з огляду релігійно-морального.

Будують «Народній Дім» у Рівному. Т-во „Українська Школа“ в Рівному приступає до будови в місті Народнього Дому, що помістить удержувані згаданим Товариством вселюдну школу ім. гетьмана Мазепи та всі місцеві культурно-освітні українські організації.

Сейм проти підтримання російського приватного шкільництва. Згідно звичаю, в Сеймі, при закінченні обговорення державного бюджету, вноситься ряд резолютивних побажань для майбутньої праці Уряду. Посол Пимонов з Вільна (москов. старообрядець) поставив резолюцію про те, щоб Уряд давав належну допомогу та опіку школам з російською мовою навчання. Більшістю голосів Сейм ту резолюцію відкинув.

Найстарший рукопис св. Письма. В Менчестері в одній антикварній найшли рукопис, писаний по-гєцьки, що походить із другого століття перед Христом, з деякими розділами зі Старого Завіту. Цей рукопис, як виявилось, на 300 років старший від відомого досі найстаршого рукопису Св. Письма. Папірусові звої, що на них були списані уривки із Старого Завіту, найшли в домовині одної єгипетської мумії.

УВАГА!

У короткому часі вийде з друку, накладом Богословської Секції Т-ва ім. митр. П. Могилі, збірник-партитура з українським текстом ухваленим Українським Науковим Інститутом у Варшаві під головуванням Його Блаженства, Блаженіш. Митрополита Діонісія,

„Співи на Літургії Св. Йоана Золотоустого“ на мішаний хор.

В цьому збірникові буде 50 номерів нотних співів різних композиторів, а саме: Д. Боршнянський, А. Ведель, О. Кошиць, К. Стеценко, М. Тележинський, М. Леонтович, М. Лисенко, Римський-Корсаков, Завадський, Г. Ломакин, Архангельський і інші.

Тому що кількість накладу обмежена, Богословська Секція просить поспішити з замовленням. Для тих, хто замовить зараз і надішле гроші, збірник коштуватиме 5 зол. і 50 гр. з пересилкою. Як вийде видання з друку, ціна буде значно підвищена. Для закордону ціна нот 3 долари америк.

Гроші й замовлення просимо висилати по адресі:

Луцьк, вул. Любарта 10, канцелярія Єпископа Луцького.

ОГОЛОШЕННЯ.

Від Волинської Духовної Консistorії цим оголошується, що до Консistorії вплинуло прохання від мешк. м Дубного Сергія Закрасяного про розв'язання шлюбу його з дружиною Анастасією у наслідок невідомої відсутности останньої.

Духовна Консistorія просить осіб та інституцій, що мають відомості про місця перебування Анастасії Закрасяної повідомити Консistorію.

Від Волинської Духовної Консistorії цим оголошується, що до Консistorії вплинуло прохання від мешк. м Здолбунова Вери Чижевської про розв'язання її шлюбу з мужем Михаїлом у наслідок невідомої відсутности останнього

Духовна Консistorія просить всіх осіб та інституцій, що мають відомості про місця перебування Михаїла Чижевського, повідомити Консistorію.

Від Волинської Духовної Консistorії цим оголошується, що до Консistorії вплинуло прохання від мешк. м Володимира Івана Клеймбель про розв'язання його шлюбу з дружиною Елізаветою Клеймбель у наслідок невідомої відсутности останньої.

Духовна Консistorія просить всіх осіб та інституцій, що мають відомості про місця перебування Елізавети Клеймбель, повідомити Консistorію.

Від Волинської Духовної Консistorії цим оголошується, що до Консistorії вплинуло прохання від мешк. м Варкович Дубенського пов. Феодосії Яцюрек-Корольчук про розв'язання її шлюбу з Кузьмою Яц.-Корольчуком у наслідок невідомої відсутности останнього.

Духовна Консistorія просить всіх осіб та інституцій, що мають відомості про місця перебування Кузьми Яцюрек-Корольчука повідомити Консistorію.

Від Волинської Духовної Консistorії цим оголошується, що до Консistorії вплинуло прохання від мешк. парафії Шацька Любомльського пов. Христини Ващукової про розв'язання її шлюбу з мужем Деметієм Ващуком у наслідок невідомої відсутности останнього.

Духовна Консistorія просить всіх осіб та інституцій, що мають відомості про місця перебування Деметія Ващука, повідомити Консistorію.

Від Волинської Духовної Консistorії цим оголошується, що до Консistorії вплинуло прохання від мешк. с. Мельник Любомльськ. пов. Ірини Дударчукової про розв'язання її шлюбу з мужем Адамом Дударчуком у наслідок невідомої відсутности останнього.

Духовна Консistorія просить всіх осіб та інституцій, що мають відомості про місця перебування Адама Дударчука, повідомити Консistorію.

Адреса Редакції:

m. Krzemieniec, Wołyński Konsystorz Duchowny
Redakcja dwutygodnika „Cerkwa i Narid”

ПЕРЕДПЛАТА: річна 8 зл., піврічна 4 зл., квартальна 2 зл., місячна 80 гр. Окреме число—40 гр.

ОГОЛОШЕННЯ: ціла сторінка—25 зл., $\frac{1}{2}$ стор.—15 зл., $\frac{1}{4}$ стор.—8 зл., $\frac{1}{8}$ стор.—5 зл.
Дрібні оголошення по 10 гр. за слово

Гроші надсилати на конто чекове Волинської Духовної Консistorії — П. К. О. № 140.288, або переказами на адресу:
m. Krzemieniec, Wołyński Konsystorz Duchowny

Видавець — *Волинська Духовна Консistorія.* Відп. редактор — *В. Квасницький.*

Drukarnia W. Świka w Krzemieńcu.